
Arthur "Bomber" Harris statuen

Erindrings konflikten der splittede den engelske befolkning

Specialeafhandling
Roskilde Universitet
2. juni 2020

Navne:
Mads Bruun Knudsen
Raymund Erland Capiral Brus Nelausen

Studienr:
57012
57438

Vejleder: Claus Bundgård Christensen
Antal anslag: 185.483
Antal sider: 83

Abstract

This master thesis revolves around the statue of the former Royal Air Force marshal Arthur "Bomber" Harris erected in London on 31st May 1992 and aims to explore the conflict which consequently arose regarding the memories of Harris and the Bomber Command. The empirical material in this thesis will consist of relevant English newspaper articles and television recordings about Harris and the Bomber Command which can be dated from both the time before, during and after the erection of the statue. To explore the conflict, this thesis will employ relevant concepts from different theoretical material, including *collective memory*, *criteria for postmodern war memorials*, *official memory* and *the people's memory*. By incorporating these concepts, the thesis will try to analyse the different arguments presented in the media. This will enable us to answer our problem statement: *Which conflicts of memory arose in England in connection with the erection of the memorial statue of the former Royal Air Force marshal, Arthur Harris in 1992 and why?*

This master's thesis can conclude that there were several tendencies throughout our analysis of the empirical material. One trend shows that many of the proponents of Harris were connected to the Royal Air Force during their lives; a connection that has helped shape their memory of Harris. Another trend, among the opponents of Harris, shows that they did not believe that the statue respected *the criteria for postmodern war memorials*. Instead, they believed that the statue was merely a tribute to Harris and not related to the victims of the war. The conflict of memory regarding Harris and the Bomber Command also had an impact on the construction of the Bomber Command Memorial in 2012, where the memorial chose to pay attention to the victims when they created the monument. This thesis can also conclude that there were several different conflicts of memory, including a political conflict of memory. The English Queen was a big proponent of the tribute to Harris, and her engagement led to a political conflict over whether or not Harris' attack on Dresden was a war crime, and if a tribute to Harris could therefore be justified. The tendencies throughout this thesis shed light on how people in England had various commemorative portrayals of Arthur Harris, which created a conflict of memory that has lasted for decades.

Indholdsfortegnelse

1. Problemfelt.....	4
1.1 Problemformulering.....	5
2. Afhandlingens metodiske afsnit.....	5
2.1 Det udvalgte kildemateriale	7
2.1.1 Aviser.....	7
2.1.2 TV-optagelser	9
2.1.3 Historikere som aktører.....	10
3. Forskningsoversigt.....	10
3.1 Erindringer om tæppebombninger i Dresden under 2. Verdenskrig.....	10
3.2 Engelske erindringer om tæppebombninger i Dresden under 2. Verdenskrig	15
4. Forskellen mellem historie og erindring	19
4.1 Kollektiv erindring.....	21
4.2 Livshistorie og Erindringsfællesskaber.....	25
4.3 Erindringssted, erindringspolitik og mindekultur	26
5. Den erindringspolitiske debat i Tyskland	27
6. The Allied Scheme of History	29
7. Overblik over erindringssteder.....	31
7.1 Arthur Harris statuen.....	32
7.2 Frauenkirche	33
7.3 Bomber Command Memorial	33
8. Opbygning af analysen	34
9. Historisk kontekst	35
9.1 Bomber Commands strategi under 2. verdenskrig samt Arthur Harris' militærkarriere.....	35
9.2 Bombningen af Dresden 1945.....	41
9.3 Engelske medier og offentlighedens syn på Bomber Commands under 2. Verdenskrig	42
10. Analyse af den engelske erindrings konflikt.....	45
10.1 Den engelske erindrings konflikt før den 31. maj 1992.....	45
10.1.1 Fortalere for opstillingen af et mindemonument til Arthur Harris.....	45
10.1.2 Modstandere af opstillingen af et mindemonumentet til Arthur Harris	50
10.2 Den engelske erindrings konflikt den 31. maj 1992	53
10.2.1 Fortalere for opstillingen af et mindemonument til Arthur Harris.....	53
10.2.2 Modstandere af opstillingen af et mindemonument til Arthur Harris.....	57
10.3 Den engelske erindrings konflikt efter den 31. maj 1992	60
10.3.1 Fortalere for Arthur Harris og Bomber Command efter 1992	60
10.3.2 Modstandere af Arthur Harris og Bomber Command efter 1992	65

11. Konklusion.....	73
12. Litteraturliste.....	76
12.1 Bøger og forskningsartikler	76
12.2 Aviser.....	77
12.3 Hjemmesider	81

1. Problemfelt

Den 31. maj 1992 dannede St. Clement Danes kirke i London rammerne om en begivenhed, hvor 'Royal Air Force Benevolent Fund' havde modtaget midler til, at rejse en statue af den tidligere marshal i Royal Air Force (RAF): Bomber Command, Arthur Harris. Ved begivenheden deltog en stor forsamling borgere, politikere, journalister samt krigsveteraner, og herudover deltog dronningen, som også skulle holde tale til forsamlingen.

Harris var leder af Bomber Command, som var en enhed dannet af RAF i 1936. Enheden blev etableret, da RAF betragtede luftkrig som en større trussel i 1930'erne, og Bomber Command var ansvarlig for RAFs brug af bombefly og strategien bag. Som leder af Bomber Command, mente Harris at brugen af tæppebombninger var et afgørende middel, hvis tyskerne skulle besejres under 2. Verdenskrig, og det var en strategi som han benyttede mod flere tyske byer, og i særlig grad under angrebet på Dresden 13. - 15. februar 1945.

Harris og Bomber Command ventede i mange år på, at opnå anerkendelse for deres tjeneste under 2. Verdenskrig, men det var først i 1992, otte år efter Harris' død, at de modtog deres anerkendelse i form af statuen. Ved rejsningen af statuen var der ikke kun glæde at spore blandt de fremmødte. Der blev også råbt fra folkemængden at "*Arthur Harris is a mass murder*", og der var flere, som afbrød dronningens tale. Det var demonstranter, som ikke mente at Harris skulle hyldes, da han var med til at slå civile tyskere ihjel under bombningen af Dresden. Der var inden opstillingen af statuen en betydelig modstand mod projektet, og dette skabte en stor konflikt i England.

Vores problemfelt retter fokus mod opstillingen af statuen af Arthur Harris, og hvordan der opstod erindrings konflikter i forbindelse med statuen. Støtten til Harris fandtes flere steder i Europa, men afhandlingen vil kun have fokus på støtten i England. I England var der borgere, som var stolte over at Harris fik sin hyldest, da de mente at han havde haft en afgørende rolle under 2. Verdenskrig. Derudover var der andre englændere, som mente at Harris var en terrorist, der havde dræbt uskyldige tyskere i angrebet på Dresden.

Ved at tage udgangspunkt i empiri fra avisartikler, tv-optagelser og interviews, vil denne afhandling analysere, hvilke argumenter de forskellige parter brugte i forbindelse med hyldesten af Harris og den efterfølgende erindrings konflikt. Med fokus på

problemformuleringen nedenfor, ønsker vi at påvise, hvordan rejsningen af en statue kunne skabe en stor erindrings konflikt, og hvorfor dette var tilfældet med Harris statuen.

1.1 Problemformulering

Hvilke erindrings konflikter opstod i England i forbindelse med opstillingen af mindestatuen af den tidligere marshal i Royal Air Force, Arthur "Bomber" Harris i 1992 og hvorfor?

Problemstillinger

- *Hvilke aktører var involveret i konflikten?*
- *Hvilke reaktioner udløste det i Tyskland og hvilken rolle spillede det i den engelske debat?*
- *Hvilke argumenter blev fremført af aktørerne i erindrings konflikten?*
- *Hvilken betydning fik erindrings konflikten efter 1992 for erindringerne af Arthur Harris og Bomber Command?*
- *Hvordan erindrer forskellige fællesskaber Arthur Harris og Bomber Command?*

2. Afhandlingens metodiske afsnit

For at kunne besvare afhandlingens problemformulering, og samtidig præcisere problemformuleringens genstandsfelt, har det været nødvendigt at foretage en række afgrænsninger. Dette afsnit omhandler de valgte- og fravalgte fokuspunkter samt begrundelsen for disse.

I denne afhandling er der fokus på erindrings konflikten, som opstod ved opstillingen af mindestatuen af Arthur Harris i 1992. Erindrings konflikt skal i denne sammenhæng forstås som de spændinger, der opstod i den engelske *kollektive erindring* om tæppebombningerne under 2. Verdenskrig. Afhandlingen inddrager begrebet *erindringspolitisk konflikt* (Se afsnit 4.3) og "erindrings konflikt", og det skyldes at ikke alle elementer i konflikten opfylder kriterierne for, hvad der kategoriseres som en *erindringspolitisk konflikt*. Disse kriterier har fokus på, at aktører forsøger eller tvinger andre mennesker til at identificere sig med en bestemt gruppe eller institution. I andre sammenhænge vil betegnelsen erindrings konflikt i stedet blive brugt i afhandlingen.

Begrundelsen for afhandlingens fokus på den engelske side er, at der var flere modstridende engelske *erindringsfællesskaber*, som argumenterede for- og imod statuen. På den tyske side var der et flertal imod rejsningen af statuen. Empiri fra Tyskland vil kun blive brugt i afhandlingen i de tilfælde, hvor det har indflydelse på erindrings konflikten i England. Harris var en del af militæret i Storbritannien under 2. Verdenskrig, men vi har valgt, at afhandlingen er afgrænset til England. Dette skyldes at vores genstandsfelt fokuserer på den engelske kultur og erindrings konflikt vedrørende Harris og Bomber Command. Vi har hverken inddraget medier eller holdninger fra Wales, Skotland eller Nordirland. Størstedelen af de benyttede kilder består af engelske medier og erindrings aktører, der har tilhørsforhold og geografisk placering i England. Afhandlingen vil fremadrettet benytte englændere og England, frem for briter og Storbritannien i dens referencer.

Når Bomber Commands bombninger bliver beskrevet i afhandlingen, vil de blive refereret til som tæppebombning eller tæppebombardement. En anden udbredt betegnelse er områdebombninger, men vi har valgt betegnelsen tæppebombninger, da det er den danske betegnelse, som bedst beskriver Bomber Commands strategi under 2. Verdenskrig. Tæppebombningen kan beskrives som kraftige og vedvarende tæppebombardementer, der systematisk rammer store dele af et område. Dette bliver brugt som den generelle betegnelse gennem denne afhandling og omfavner flere militærbegreber, herunder *strategisk bombing* og *de-housing*. Disse vil blive uddybet senere (Se afsnit 9.1).

Erindringsteori er et andet element, som er vigtigt i forhold til besvarelsen af problemformuleringen. Det skal pointeres, at der i forbindelse med det erindringsteoretiske felt kan argumenteres for at være begrebsanarki. Det betyder at teoretikere har forskellige definitioner på samme begreber inden for forskningsfeltet. For vores afhandling har det den betydning, at der udelukkende tages udgangspunkt i de valgte teoretikers specifikke anvendelse af teorier og begreber.

Et andet punkt, som er vigtigt at uddybe, er den tidsmæssige afgrænsning i forhold til afhandlingens emne. Afhandlingen fokuserer på at undersøge perioden 1991 til 2019. Vi har analyseret tre forskellige perioder, som har været fra *1991 - 30. maj 1992*, der er før rejsningen af statuen. Den næste periode fokuserer på opstillingen den *31. maj 1992* og den sidste periode er fra *2. juni 1992 - 2019*. For at få et indblik i afhandlingens emne, vil vi kort redegøre for Arthur Harris' ledelse af 'RAF Bomber Command', deres militærstrategi,

bombningerne af Dresden samt holdningen i den engelske offentlighed og mediedækningen af tæppebombninger fra 1939-1945. En vigtig pointe i denne sammenhæng er, at den historiske kontekst altid er i relation til afhandlingens valgte genstandsfelt. Det betyder at der kun vil blive redegjort for historiske tidsperioder eller begivenheder i *Historisk kontekst* (Se afsnit 9) og analysen (Se afsnit 10), hvis de har haft en direkte effekt på måden, hvorpå englænderne erindrer Harris og Bomber Command.

Forskningsoversigten er ligeledes afgrænset til at omhandle de værker og forskningsartikler, der har beskæftiget sig med at undersøge områder, som ligger indenfor afhandlingens specifikke genstandsfelt.

2.1 Det udvalgte kildemateriale

I disse afsnit vil afhandlingen redegøre for, hvordan kildematerialet er blevet udvalgt. Vi vil præsentere og diskutere, hvorfor vi har udvalgt det specifikke materiale, samt hvilken betydning det har for afhandlingen. Afsnittet er inddelt i tre dele, som er *aviser, tv-optagelser og historikere som aktører*.

2.1.1 Aviser

For at besvare afhandlingens problemformulering vil vi undersøge, hvordan medier i England har skildret opstillingen af Arthur Harris statuen. Vi vil inddrage engelske aviser, som har rapporteret fra St. Clement Danes kirke i London, da statuen blev afsløret den 31. maj 1992. Vi vil også inddrage aviser, der har skrevet om rejsningen af statuen før- og efter statuen blev afsløret. Dette har vi gjort for at redegøre for, hvordan reaktionerne har været på statuen af Harris, og vi vil analysere artiklerne for at undersøge positive og negative holdninger til statuen, som kan være med belyse konflikten.

I denne sammenhæng vælger vi at inddrage forskellige interviews, hvor der er kommenteret på betydningen af statuen. Disse interviews er udvalgt til vores empiri, da aktørerne udtalte sig om- og har en holdning til statuen, Harris og/eller Bomber Command. Deres udtalelser vil vi analysere for at vise de erindrings konflikter, som opstod grundet mindestatuen. Engelske medier der bliver benyttet i afhandlingen er aviserne *The Independent*, *The Times*, *The Daily Telegraph* og *The Guardian*, som alle er blandt de største nyhedsmedier i England. Disse aviser er udvalgt, da de har haft fokus på opstillingen siden planerne blev offentliggjort

(Probert, 2006). De udvalgte aviser repræsenterer også forskellige politiske standpunkter. *The Independent* er en venstreorienteret avis, og i modsætning til *The Times* som er højreorienteret (Mediabiasfactscheck.com: 1). *The Daily Telegraph* har udvist støtte til partier på højrefløjen i England (Ibid.: 2), og *The Guardian* er en venstreorienteret avis (Ibid.: 3).

Selvom *The Times* og *The Independent* ikke har samme politiske standpunkt, har de begge forholdt sig kritisk til statuen. Aviserne havde den holdning, at projektet ikke skulle gennemføres, da statuen ville skabe konflikter vedrørende erindringerne af Harris og Bomber Command. Andre aviser som *The Daily Mail* støttede projektet, da det var en hyldest til Harris og Bomber Command (Probert, 2006).

Foruden ovenstående landsdækkende aviser, vil vi også inddrage mindre engelske aviser, hvis målgrupper er lokale. Det er *Birmingham Post*, som er en avis der udkommer i Birmingham, og *Lincolnshire Echo* fra Lincoln. Dette har vi gjort for at undersøge, hvordan erindringerne til Harris har været i resten af England, da de store engelske aviser havde et stort fokus på London. *Birmingham Post* er geografisk lokaliseret centralt i England, og *Lincolnshire Echo* i den nordøstlige del. Supplementet med disse aviser medfører en større geografisk spredning af vores empiri, og vi vil foruden disse også inddrage de forskellige nyhedsmedier til at undersøge, hvordan der er blevet skrevet om statuen siden 1992 og frem til 2020. Dette kan blandt ses i vores analyseafsnit, hvor vi inddrager avisartikler, som skrev om opstillingen af et andet *erindringssted* i London 20 år efter, Bomber Command Memorial i 2012 (Se afsnit 10.3).

En vigtig del af medie billedet er tabloidaviser, og vi har også valgt at inddrage to engelske. Vi har udvalgt *The Daily Mail* og *The Daily Express*, som begge er blandt de mest læste tabloidaviser i England. Selvom begge aviser er højreorienterede (Mediabiasfactscheck.com: 4) (Ibid.: 5), er *The Daily Mail* og *The Daily Express* uenige i, hvordan de erindrer Harris og Bomber Command. Aviserne er også udvalgt, for at undersøge kontrasten mellem *The Daily Mail* og *The Daily Express*, og for at undersøge, hvilken betydning det har haft for den *erindringspolitiske konflikt* efter rejsningen af Harris statuen. Inddragelsen af tabloidaviserne vil kun indgå i den sidste periode, fra 1992 og frem til 2020. Dette skyldes at vi ønsker at give et indblik i, hvordan medierne har været en central aktør i en erindrings konflikt som her, hvor *The Daily Mail* og *The Daily Express* havde to forskellige erindringer af Harris og Bomber Command, og tabloidaviserne indgår ikke i perioden før 1992. Dette er et aktivt

valg, da vi fremfører et andet perspektiv til mediernes rolle, frem for en gentagelse af, hvad medier som *The Times* og *The Daily Telegraph* har skrevet om tiden før 1992.

Afhandlingen vil også inddrage amerikanske og canadiske nyhedsmedier. Dette har vi valgt, da disse medier også har skrevet om konflikten, som opstod i forbindelse med opstillingen af statuen. Canada var sammen med USA en del af Harris' tæppebombninger under 2. Verdenskrig, men vi har valgt at afgrænse os fra deres erindringer af begivenheden. Vi har valgt ikke at analysere de amerikanske og canadiske medier, da de ikke har været centrale aktører i konflikten, men valgt at fokusere på de personer, som de har interviewet. Ved at inddrage udenlandske aviser, får vi en række andre aktører, som har udtalt sig om Arthur Harris og statuen, der medfører at vi får flere holdninger med i analysen.

2.1.2 TV-optagelser

Vores empiri inkluderer også diverse tv-optagelser, heriblandt optagelser fra dagen, hvor statuen blev offentliggjort. Mediet, som er krediteret for optagelserne, er *Independent Television News* (ITN), som er en af verdens førende nyheds- multimedieindhold virksomheder med hovedkvarter i London (ITN, 2020). ITN har ikke gjort det muligt at se tidligere udsendelser på deres hjemmesider, og har ingen form for online arkiv. For at kunne inddrage ITNs optagelser, har vi at inkluderet Getty Images, som er et amerikansk mediebureau. På deres hjemmeside er det muligt at finde de oprindelige optagelser fra ITN, og vi refererer til Getty Images, hver gang vi skal referere til ITNs nyhedsudsendelse fra 31. maj 1992. Der vil også blive refereret til ITNs optagelser ved at nævne YouTube som reference, da det også er muligt at finde ITNs dækning på YouTube.

Ifølge ITNs nyhedsdækning var der andre medier, som også dækkede ceremonien, heriblandt Sky News. For at benytte deres arkiv skulle vi igennem en betalingsvæg, som afgrænser alle i at benytte deres dækning og ligeledes afholdt os fra at anvende den. Et andet af de store engelske medier er BBC, som også var til stede. Det har ikke været muligt, at inddrage BBCs tv-optagelser i afhandlingen, da BBC ikke har gjort deres tv-optagelser tilgængelige på deres online arkiv.

Vi har valgt at bruge tv-optagelserne til at besvare vores problemformulering af flere grunde. Vi har inddraget tv-optagelsernes interviews, der fandt sted ved ceremonien, til at belyse

aktørernes relation til statuen. Igennem interviews kan vi også undersøge, hvordan aktørerne agerede under opstillingen, hvilket kan være med til at give et indblik i borgernes erindringer af Harris' tæppebombninger under 2. Verdenskrig.

2.1.3 Historikere som aktører

Foruden aviser og tv-optagelser består empirien også af diverse historikers fremstilling og tolkning af erindringer og holdninger til Harris' tæppebombninger gennem medier og artikler. Som det blev nævnt i forskningsafsnittet (Se afsnit 3), har historikere gennem tiden argumenteret for forskellige holdninger til, hvilken betydning Harris' strategi havde under 2. Verdenskrig, samt hvorvidt det var moralsk eller amoralsk. Derudover har afhandlingen et fokus på, hvordan historikere er blevet aktører i *erindrings konflikten*. Historiske værker og forskning om Harris har været med til at forme englændernes erindringer af tæppebombningerne (Addison & A. Crang, 2006: 214), og har bidraget til konflikten, som opstod i forbindelse med rejsningen af statuen i 1992.

3. Forskningsoversigt

Dette afsnit har til formål at give et overordnet overblik over værker, der er tæt forbundet med afhandlingens specifikke problemstilling vedrørende de erindrings konflikter, som opstod i forbindelse med statuens opstilling i 1992. Oversigten er opdelt i to forskellige temaer, og dette har vi gjort for at sikre et bedre overblik over tidligere forskning, samt for at tydeliggøre den forskning, som har flest lighedspunkter med denne afhandling. Temaerne har vi valgt at kalde *Erindringer om tæppebombninger i Dresden under 2. verdenskrig* og *Engelske erindringer om tæppebombninger i Dresden under 2. Verdenskrig*.

3.1 Erindringer om tæppebombninger i Dresden under 2.

Verdenskrig

I dette afsnit vil afhandlingen redegøre for, hvordan historikere gennem tiden har forsket i erindringerne om tæppebombningerne i Dresden. Historikeren Meghan Kathleen Bowe udgav i 2011 afhandlingen "*Framing Memory: The Bombings of Dresden, Germany in Narrative, Discourse and Commemoration after 1945*", hvor hun havde fokus på, hvordan tæppebombningerne er blevet fremet siden 1945.

Bowe konkluderede at angrebet på Dresden var kontroversielt, og at det havde haft en betydning for erindringerne af 2. Verdenskrig hos borgerne i Dresden. Hun argumenterede for, at borgernes erindringer kun fokuserede på tæppebombningerne som en enkeltstående angreb, og ikke som flere forskellige:

“[...] *the attacks on the night of 13/14 February, [...] are central to the memories of Dresden’s wartime role and consequent destruction. As a result, Dresden is often remembered and perceived as a single attack*” (Bowe, 2011: 25).

Tæppebombningerne, som ramte byen natten mellem 13. og 14. februar, var ikke de eneste angreb, der medførte dødsfald og ødelæggelser i Dresden. Bowe skrev, at Dresden blev udsat for otte angreb igennem 2. Verdenskrig, hvor halvdelen af dem var foranlediget af Harris’ strategi om tæppebombninger (Ibid.: 26). Tæppebombningerne den 13. og 14. februar fjernede fokus fra, hvad der tidligere skete i Dresden under 2. Verdenskrig. Denne framing påvirkede erindringerne af tæppebombningerne, og medførte at borgerne i Dresden erindrede tæppebombningerne som en enkeltstående hændelse (Ibid.). Bowes perspektiv på tæppebombningerne i Dresden lægger sig tæt op af, hvordan vi i vores afhandling har behandlet erindringerne af Harris. Vi har i vores analyse undersøgt, hvordan forskningen har været med til at forme englændernes erindringer af tæppebombningerne.

Vi har i vores afhandling ikke fokus på tysernes erindringer af Harris’ angreb på Dresden, men i stedet englændernes erindringer. Det er et perspektiv som Bowe ikke har undersøgt, og Harris bliver kun nævnt få gange i hendes afhandling. Det samme er tilfældet hos den amerikanske forsker Elizabeth A. Ten Dyke, hvor fokus også er på erindringerne hos Dresdens borgere.

Ten Dyke har skrevet *Dresden. Paradoxes of Memory in History*, hvor hun undersøgte, hvordan borgerne i Dresden huskede tilbage på deres personlige og kulturelle historie efter *Die Wende* i 1989, som er betegnelsen for genforeningsprocessen af Vest- og Østtyskland. I Tyskland bliver *Die Wende* refereret til som den østtyskerevolution, der opstod inden murens fald (Ten Dyke, 2001: 218).

Ten Dyke har flere elementer til fælles med Bowe og afhandlingen, da hun fokuserede på erindringerne af tæppebombningerne. Dresden havde flere mindesmærker, som havde medført at borgerne havde identiske erindringer, og Ten Dyke konkluderede, at tæppebombningerne var blevet et centralt element i borgernes identitet. Ten Dyke

beskæftigede sig med erindringerne i Dresden (Ibid.: 28), og skrev at tæppebombningerne var kontroversielle. Det mente hun, da Dresdens bymidte var mål for angrebene, hvor der var mange flygtninge, som hovedsageligt bestod af kvinder og børn (Ibid.: 82). Ten Dyke har også inddraget flere personlige beretninger fra angrebet, som beskrev tæppebombningerne og hvordan det havde påvirket respondenternes erindringer af 2. Verdenskrig (Ibid.).

Ligesom Meghan Bowe, nævnte Ten Dyke konflikten vedrørende Harris statuen i London. Hun redegjorde for, hvordan borgerne i Dresden demonstrerede i forbindelse med rejsningen, samt hvorfor der også var englændere, som tog del i disse demonstrationer (Ibid.: 86). En organisation som *The British Dresden Trust* blev etableret i forbindelse med konflikten, hvor organisationen ønskede at tage afstand til Harris. De ville bidrage til at genopbygge Frauenkirche i Dresden, der også er et perspektiv, som vi inddrager i vores afhandling.

Frederick Taylor, som Meghan Bowe og Ten Dyke har refereret til, er forfatteren bag flere værker omhandlende tæppebombningerne i Dresden. I hans værk fra 2004, *Dresden, Tuesday, February 13, 1945*, udarbejdede han et portræt af Dresden, dets borgere og hvilken betydning tæppebombningerne havde haft for byen. Taylor redegjorde for, hvordan journalister fra England og USA bidrog til kritikken af tæppebombningerne (Taylor, 2004: 420). Dette er et lighedspunkt mellem Taylor og afhandlingen, da det er en tilgang, som vi har valgt at belyse.

For at besvare vores problemformulering, kan vi anvende Taylors værk, hvor han fokuserer på erindringerne af tæppebombningerne hos borgerne i Dresden. Dette har flere lighedspunkter med, hvordan vi har analyseret opstillingen af Harris statuen. Taylor beskrev, hvordan borgerne var i sorg ved en mindehøjtidelighed i 2002, som blev tydeliggjort, da borgerne i Dresden havde større fokus på, at ære ofrene i modsætning til repræsentanterne fra England (Ibid.: 420-421). I Taylors case beskrev han detaljeret, hvordan stemningen var og hvilken betydning disse historiske steder havde under mindehøjtideligheden.

Foruden ovenstående har Taylor også fokus på, hvordan to begivenheder i starten af 90'erne skabte en række konflikter mellem borgerne i Dresden og England. Den ene konflikt omhandlede rejsningen af Harris statuen, hvor tyske politikere var uforstående overfor, hvorfor englænderne havde behov for at provokere borgerne i Dresden (Ibid.: 422). Den anden konflikt handlede om, hvordan den engelske dronning blev modtaget i oktober 1992,

da hun besøgte Dresden. Denne konflikt er forbundet med rejsningen af statuen, og vi inddrager også denne vinkel i vores afhandling.

Taylor, Bowe og Ten Dyke har konkluderet, at opstillingen af Harris statuen var kontroversiel, og at den skabte en erindrings konflikt, men der var ingen af parterne, som valgte at uddybe årsagerne til konflikten. Vi mener at afhandlingens fokus på englænderne og konflikten om statuen, kan bidrage til at give et nuanceret billede af erindringerne af tæppebombningerne i Dresden. Vores afhandling kan supplere den eksisterende forskning, da vi, gennem erindringsteorier, analyserer den specifikke erindrings konflikt ud fra et engelsk perspektiv.

Dette bidrager til at belyse emnet yderligere, og redegøre for erindrings konflikten, som efter mange år stadig er omdiskuteret. En af årsagerne til det er, at historikere fortsat har haft et kritisk syn på tæppebombningerne. Denne kritik blev tydeliggjort i et værk, der endte med at blive en af de mest solgte bøger i Tyskland og England. Forfatteren bag var Jörg Friedrich, som er en tysk historiker, der også har forsket i erindringerne af tæppebombningerne under 2. Verdenskrig. I hans værk *“Der Brand”* undersøgte Friedrich, hvordan tæppebombningerne under 2. Verdenskrig havde foregået. Derudover argumenterede han for, at tyskerne havde undertrykt deres erindringer af tæppebombningerne i årtier, og i den forbindelse havde han inkluderet adskillige personlige beretninger fra respondenter, som oplevede bombningerne.

Friedrich argumenterede for, hvordan angrebene havde påvirket tyskernes dagligdag. Det medførte at tyskerne levede i frygt for angreb de sidste år af krigen:

“No one ever got a nights rest anymore [...] No one felt safe at home with fifteen alarms each day. Expecting the alarm was worse than the alarm itself, because at least during a raid one had something to do” (Friedrich, 2006: 438).

Det var dette perspektiv Friedrich præsenterede i sit værk, hvor han havde en kritisk tilgang til Bomber Commands tæppebombninger, og beskrev deres handlinger som terror og krigsforbrydelser. Det var en subjektiv tilgang som Friedrich frembragte med sin forskning, hvilket han også selv argumenterede for. Friedrichs var ikke neutral i sin udgivelse, da han ønskede at belyse masse mordene på tyske civile: *“The reader is biased and so is the author”* (Ibid.: 483). *“Der Brand”* blev udgivet i en engelsk udgave, *“The Fire - The Bombing of Germany 1940-1945”*, blev det også en bestseller. Vi har valgt at inddrage værket i vores afhandling, da Friedrichs perspektiv, om at opfatte tyskerne som ofre, havde en effekt på de

engelske læsere. Paul Addison og Jeremy A. Crang har konkluderet, hvordan detaljerne vedrørende de lidelser som ofrene blev udsat for, har skabt en sympati for de tyske civile fra englænderne (Addison & A. Crang, 2006: 165). Denne sympati har vi også fundet i vores empiri, hvilket vi har valgt at udfolde i den sidste del af analysen ved at undersøge, hvorvidt Friedrich har bidraget til, at forme englændernes erindringer af tæppebombningerne. Vi vil derudover undersøge om han bidrog til konflikten, der opstod i forbindelse med rejsningen af Harris statuen.

Jörg Friedrichs holdning til at tyskerne skal betragtes som ofre, er et perspektiv vi undersøger i vores afhandling. I afhandlingens analyseafsnit vil der blive inddraget argumenter fra erindringsaktører, der delte samme holdning som Friedrich (Se afsnit 10). I vores empiri er det også tilfældet flere steder, da der findes flere eksempler på tyskere, som ønskede at stoppe opstillingen af Harris statuen af samme grund.

En anden historiker, som har beskæftiget sig med erindringer om tæppebombningerne i Dresden, er Sinclair McKay. Det er i år (2020) 75 år siden, at tæppebombningerne ramte Dresden, og i den forbindelse har McKay udgivet "*The Fire and the Darkness: The Bombing of Dresden, 1945*", der også er udgivet på dansk. McKay har forsøgt at give indblik i, hvorfor Dresden blev ramt af tæppebombningerne, derudover inddrager han også beretninger fra mennesker, som oplevede angrebene. McKay havde et fokus på tyskernes erindringer af tæppebombningerne, og har interviewet Gisela Reichelt.

Reichelt, som var ti år gammel da tæppebombningerne fandt sted, erindrede, hvordan hendes mor forsøgte at beskytte hende fra krigens realiteter. Hun erindrede at hun glædede sig til at blive storesøster, og ikke bekymrede sig om angrebene. Reichelt erindrede kun, hvor god en mor hun havde frem for, hvilke konsekvenser tæppebombningerne fik for Dresden (McKay, 2020).

Det er ikke den samme problemstilling som vores afhandling og McKay har haft. Harris indgik i værket af Sinclair McKay, men ikke ud fra samme perspektiv som i vores afhandling, da han havde valgt at undersøge, hvorfor Harris angreb Dresden, og hvordan han håndterede kritikken af tæppebombningerne. McKay skrev, at Harris havde en kritik over for, at hans taktik blev betegnet som "terrorbombning" (Ibid.). McKay redegjorde yderligere for

Harris' liv, som er et fokus denne afhandlingen kun behandler kort i afsnittet *historisk kontekst*.

3.2 Engelske erindringer om tæppebombninger i Dresden under 2. Verdenskrig

I afhandlingen fokuserer vi på englændernes erindringer af tæppebombningerne i Dresden, og vi vil i dette afsnit belyse, hvordan historikere gennem tiden har forsket denne problemstilling. I "*Terror from the Sky: The Bombing of German Cities in World War II*" fra 2014 bidrog en række historikere med forskellige perspektiver på tæppebombninger under 2. Verdenskrig. En af disse historikere var Mark Connelly, som fokuserede på de engelske mediers tolkning af tæppebombninger fra 1939-1945, og hvilken konsekvens tolkningen havde for Harris og Bomber Command.

Connelys tilgang til engelske erindringer omhandlede, hvordan englænderne havde en negativ holdning til Harris og Bomber Commands aktioner. Han gjorde brug af forskellige kilder for at understøtte sine argumenter, og Connelly redegjorde for at den engelske regering efter krigen, ikke valgte at hylde Harris for hans tjeneste under 2. Verdenskrig (Connelly, 2014: 199).

Connelly konkluderede at der havde været flere hændelser i 1950'erne og 1960'erne, som fik indflydelse på, hvordan statuen af Harris blev modtaget i 1992. Heriblandt udgivelsen af flere film om 2. Verdenskrig, hvor Bomber Command blev udeladt, da de blev betragtet som "*the black sheep*" (Ibid.) Dette var det eneste fokuspunkt, som Connelly havde om den engelske debat vedrørende tæppebombningerne. Vores afhandling kan supplere Connelys forskning ved at undersøge, hvordan tiden efter opstillingen af statuen har været. Vi kan derudover inddrage hans forskning til at belyse, hvordan Harris blev betragtet i det engelske samfund i årene efter 2. Verdenskrig, som er et perspektiv der præsenteres i afsnittet om tiden op til 1992 (Se afsnit 9.3).

En anden historiker, som har forsket i engelske erindringer, er Mark Clapson. Han udgav bogen "*The Blitz Companion*", der fokuserede på luftkrig og civile rolle i krig siden 1911. Clapson fokuserede på erindringsteori, og han inddrog begreber som *kollektiv erindring* og *erindringssteder* til at analysere sin problemstilling. Det er begreber, som vil blive brugt i denne afhandling (Se afsnit 4).

Clapson undersøgte nationers erindringer om luftangreb og dens ofre siden 1945, og der er flere lighedspunkter mellem denne afhandling og Clapsons forskning, som skyldes at han inddrager statuen af Harris. Clapson beskrev, hvordan statuen skulle symbolisere soldaternes modighed frem for ødelæggelsen af Tyskland (Clapson, 2019: 200). Det var ikke alle englændere, som delte den erindring, og Clapson mente, at flere demonstranterne tolkede tæppebombningerne ud fra deres egen erindringer (Ibid.).

Clapson inddrog også Frauenkirche, og hvordan den ødelagte kirke blev et modsymbol til hyldesten af Harris. Der var flere aktører, som ikke ønskede at hylde Harris eller statuen af ham, og valgte at bidrage til genopbyggelsen af kirken (Ibid.: 203). Dette perspektiv indgår ligeledes i vores afhandling.

Vores afhandling og Mark Clapsons forskning har flere lighedspunkter, men vi kan argumentere for, at vores forskning kan supplere den eksisterende. Clapsons kapitel om erindring fungerede som et historisk overblik over, hvordan erindringerne af Harris havde været siden 2. Verdenskrig. Vi vælger i stedet at have et detaljeret fokus på konflikten, der opstod i forbindelse med rejsningen af Harris statuen. Clapson skrev, som nævnt tidligere, at opstillingen af statuen skabte demonstrationer, men ud fra hans forskning fremlægges det som, at alle englændere, udover politikere og RAF, var imod rejsningen af statuen (Ibid.: 200). Det er et perspektiv, som afhandlingen analyserer i forhold til de udvalgte aktører.

I "*Firestorm. The Bombing of Dresden, 1945*" fra 2006 havde Paul Addison og Jeremy A. Crang fokus på englændernes erindringer af tæppebombningerne i Dresden. Antologien var et samarbejde mellem flere historikere, som havde et individuelt kapitel, og Alan Russell beskrev i sin del, hvilken betydning tæppebombningerne i Dresden havde haft for englænderne. Russell er den samme person, som tidligere havde dannet *The British Dresden Trust*. I antologien har han beskrevet, hvordan der siden 1945 havde hersket en debat om, hvorvidt angrebet kunne retfærdiggøres ud fra et militært og moralsk perspektiv (Addison & Crang, 2006: 167).

Ifølge Russell havde aviserne i England haft en tendens til, at undersøge begivenheder som tæppebombningerne ud fra et etisk og moralsk perspektiv. Han inddrog et eksempel fra *The Times*, som argumenterede for at "*The bombing of Dresden has always been a barbarous embarrassment to the british*" (Ibid.). Han beskrev, hvordan *The Daily Telegraph* havde et etisk perspektiv og defineret, hvad der var korrekt (Ibid.: 166). Inddragelsen af mediernes

rolle er et perspektiv, som vi bruger i denne afhandling. Vi har også udvalgt artikler fra *The Times* og *The Daily Telegraph* til at undersøge, hvordan de har skildret opstillingen af Harris statuen i 1992.

Foruden ovenstående, kan kapitlerne i "*Firestorm. The Bombing of Dresden, 1945*" også give os et overblik over, hvorfor flere englændere havde valgt at støtte op om genopbyggelsen af Frauenkirche. Russell havde fokus på Frauenkirche i Dresden, og hvordan erindringerne hos flere englændere havde medført, at kirken blev genopbygget. Aktørerne bag organisationen ønskede at minde englænderne om, at krigen også havde produceret ofre såvel som helte (Ibid.: 169). Dette perspektiv inddrager vi i vores afhandling, da vi har analyseret Frauenkirche som et modsymbol til statuen af Arthur Harris.

Mark Clapsons og Mark Connellys forskning betragtede tæppebombningerne ud fra et militærhistorisk perspektiv, og undersøgte krigsrelaterede samt moralske spørgsmål til bombningerne. De beskæftigede sig med, hvorvidt Harris' strategi kunne forsvares. Vores afhandling vil hverken be- eller afkræfte om tæppebombningerne var moralsk forsvarlige eller terrorisme. Vi vil i stedet fokusere på, hvordan englænderne erindrer tæppebombningerne, og forsøge at give et mere nuanceret og detaljeret analyse af konflikten, som opstod ved opstillingen af Harris statuen.

Det har Andrew Knapp og Frances Houghton tidligere forsøgt, da de i deres forskning har givet et indblik i, hvordan englændere har erindret tæppebombningerne. Knapp har udgivet "*The Horror and The Glory: Bomber Command In British Memories Since 1945*", hvor han har undersøgt, hvordan erindringerne om Bomber Command har været siden 2. Verdenskrig.

Knapp beskrev, hvordan englændere havde haft positive erindringer af det engelsk militær, men at Bomber Command ikke var en del af disse erindringer. Siden 1945 havde der været en udvikling i, hvordan Bomber Command blev erindret, og Knapp argumenterede for, at Bomber Command mødte kritik i 1960'erne, og at erindringerne op igennem 1980'erne udviklede sig til at være accepterende (Knapp, 2016).

I denne afhandling vil der være et fokus på, hvordan forskellige fællesskaber erindrer Harris og Bomber Command. Det samme har Andrew Knapp undersøgt, idet han beskrev, hvordan der havde været en kontrast mellem forskellige grupper i forhold til, hvordan de erindrede Bomber Command. Hans forskning kunne konkludere, at der havde været en negativ holdning til Bomber Commands tæppebombningerne. Blandt unge drenge i England, som var

vokset op i 1960'erne og 1970'erne, var erindringerne en anden. De var vokset op med at idolisere piloterne fra Bomber Command, og det skyldes tegneserier. Imens at regeringen ønskede at glemme Bomber Command tæppebombningerne, voksede en generation af drenge op med tegneserier som "*The Victor*", der var et ugentligt tegneseriehæfte. Tegneserien fokuserede på 2. Verdenskrig, hvor de skildrede piloterne som krigens helte (Ibid.).

Knapp konkluderer at tegneserier som *The Victor* har haft en stor indflydelse på engelske drenges erindringer af Bomber Command, men vi har ikke valgt at inddrage dette aspekt i vores afhandling. Det skyldes at flere af aktørerne i den udvalgte empiri ikke står beskrevet med alder, og det er ikke muligt at vide, hvorvidt aktørerne er vokset op med disse tegneserier.

Frances Houghton har også beskæftiget sig med englændernes erindringer af Bomber Command. Houghton udgav "*British Cultural Memory and the Second World War*", hvori hun har beskrevet, hvordan Bomber Command har været et glemt kapitel i den engelske *kollektiv erindring*. Hun konkluderede, at flere Bomber Command veteraner havde udvist utilfredshed, da de ikke var blevet hyldet for deres indsats under 2. Verdenskrig. En holdning som flere aktørerne i denne afhandling også har udtrykt.

Herudover er der flere lighedspunkter mellem afhandlingen og Houghtons værk. Houghton havde også et fokus på, hvordan der havde foregået en *erindringspolitisk konflikt* i England. Hun skrev at der havde været mange kritikere af Bomber Command, der betragtede Bomber Commands tæppebombninger som en krigsforbrydelse. En modsætning til kritikerne, var Gordon Colquhoun og Arthur White, som Houghton havde interviewet. De retfærdiggjorde begge Bomber Commands tæppebombninger, med argumentet om at Luftwaffe havde gjort det samme mod de engelske byer Coventry og Plymouth under 2. Verdenskrig (Houghton, 2013: 158).

I dette forskningsafsnit er Houghton den historiker, som lægger sig tættest op af denne afhandling, idet hun også inddrog, hvordan erindringerne af Harris havde været. Houghton konkluderede at offentliggørelsen af Harris statuen i 1992, påbegyndte en *erindringspolitisk konflikt*, og at det skyldtes det store fokus på, hvad Harris' tæppebombninger havde medført af konsekvenser for civile i Tyskland (Ibid.: 162). Derudover argumenterede hun for, at flere englændere blev gjort opmærksom på Harris, da medierne bidrog til konflikten igennem deres udgivelser.

Houghton har beskæftiget sig med, hvordan historikere som David Irving og Jörg Friedrichs har haft en betydning for debatten i England, og det er et element som vores afhandling fokuserer på. Houghton argumenterede også for, at Bomber Commands handlinger havde været sammenlignet med krigsforbrydelser under 2. Verdenskrig, hvor det moralske perspektiv ved tæppebombningerne havde været diskuteret. Houghton inddrog et citat fra Frank Musgrove, som var en del af Bomber Command, der beskrev, hvordan debatten havde udviklet sig, og hvordan det havde en betydning for veteranerne: "*Musgrove perceived that he was viewed by post-war civilians "as someone closely akin to a war criminal"*" (Ibid.: 163). I afhandlingen vil der også være et fokus på, hvilken indflydelse Friedrich har haft på debatten af den årsag, som Houghton beskriver.

Et andet værk, der er blevet benyttet i denne afhandling, er Richard Overys "*The Bombing War: Europa, 1939-1945*". Værket behandler ikke erindringerne om Bomber Command i et detaljeret omfang, men fokuserer på at beskrive tæppebombningerne og deres funktioner. Overy har skrevet et objektiv indblik i de udfordringer, som flere af de krigsinvolverede nationer stod over for i forhold til den militære og politiske håndtering af tæppebombestrategier. Overy beskrev hvordan hans værk har prøvet at behandle en række områder anderledes herunder "*The purpose of the present study is to provide the first full narrative history of the bombing war in Europe*" (Overy, 2013: xxiv).

Værket forsøgte også at følge to forskellige perspektiver, hvor flere andre, ifølge Overy, kun har fulgt et. Dette er tydeliggjort ved, at værket undersøgte, hvad bombekampagnerne var udviklet til at udrette, og hvad de forårsagede af skade mod befolkningen (Ibid.: xxiv-xxvii). Overys værk har haft betydning for denne afhandling, da den har bidraget til en forståelse af den historiske kontekst, herunder strategien bag tæppebombningerne, den politiske magtkamp, der forgik i Bomber Commands ledelse samt de militæroperationer, der foregik under krigen. Værket har bidraget til en forståelse og historisk kontekst for de *erindringspolitiske konflikter* som denne afhandling undersøger.

4. Forskellen mellem historie og erindring

De følgende afsnit vil belyse de erindringsteorier og begreber, der benyttes i denne afhandling. Indledningsvis vil afsnittet kort redegøre for, hvordan der bliver arbejdet med

erindringshistoriske problemstillinger samt afklare, hvilket indhold der er relevant og irrelevant for denne form for historisk arbejde.

Historie handler for historikere om at undersøge, hvordan fortiden er forekommet, og hvorfor den har udfoldet sig på en bestemt måde. Derudover har de også fokus på, hvilken betydning historien har haft. I bogen "*Cultural history*", som er skrevet af Anna Green, argumenteres der for, at ordet *historie* har to sider:

1) *Det der forekom i fortiden.*

2) *Den måde hvorpå historikere rekonstruerer fortiden* (Green, 2008: 82).

For historikere handler erindringsforskning om at undersøge forskellige udtryk og repræsentationer af den huskede fortid, af levende individuelle mennesker og kollektive grupper (Ibid.). Historie, ud fra en mere klassisk forstand, har til formål at dekonstruere fortiden, og gennem kilder komme sandheden om fortiden nærmere.

At konkludere en historisk sandhed er ikke formålet, når der bliver arbejdet med erindringer og dens problemstillinger. Det handler om, hvordan forskellige kulturer bruger og husker fortiden i et nutidigt perspektiv, og ikke om hvorvidt det er den korrekte historie. Fortiden kan ikke forandre sig, men dette er ikke tilfældet med erindringer, som konstant er i forandring. Erindringer ud fra et individuelt og kollektivt perspektiv kan anses som historie, der konstant forandres. Historikere, som ønsker at undersøge erindringsproblematikker, skal forstå forholdet mellem fortiden, nutiden og fremtiden.

"Historians seek to understand the relationship between present, past and future in human consciousness, and it is clear that this relationship has changed over time. Memory itself has a history, and the way the past is remembered, and its relationship to the present and the future, are not fixed." (Ibid.: 103).

Udtryk, symboler og repræsentationer som mennesket individuelt og i grupper udtrykker i nutiden, bliver centrale for undersøgelsen af erindringer, og udtrykkes gennem alt fra monumenter, medier, politikere og mindehøjtideligheder. I denne sammenhæng er det vigtigt at understrege, at der også er forskel på om historikere undersøger erindringer ud fra et individuelt eller kollektivt perspektiv. På den individuelle side er det måden, hvorpå

mennesket genskaber direkte erfaringer, som er fokus. På det kollektive område er der et fokus på, hvordan store og små grupper erindrer aspekter af fortiden, som de ikke selv har oplevet (Ibid.).

Som tidligere nævnt er kilder i klassisk historisk forstand rettet mod at belyse fortiden og finde sandheden, men det er ikke formålet med erindringsproblemstillinger. Formålet er at finde frem til den fortid de er skrevet i. Erindringsnarrativ føres med andre ord tilbage til dens ophavssituation for at give et indblik i, hvorfor mennesker individuelt og i kollektive grupper erindrer.

4.1 Kollektiv erindring

Kollektiv erindring bliver benyttet af historikere til at forklare, hvordan samfundet husker fortiden (Green, 2008:99). Begrebet er omdiskuteret, og der er ingen klar definition inden for forskningsområdet. Begrebet fik sit gennembrud i 1990'erne, og dette skyldes den kritik som historiefaget blev udsat for, idet historiefaget havde negligeret steder, hvor historie blev produceret. Historikere har ifølge Green siden forsøgt at rette op på denne kritik, ved at undersøge og forske i disse lokationer og forbindelsen mellem erindringer og historie. Den komplekse struktur af *kollektiv erindring*, fokuserer ofte på at undersøge opbygningen, bevaringen eller fortolkningen af arvesteder, monumenter samt museumsudstillinger, og hvordan disse udtrykkes i forskellige grupper (Ibid.).

Kollektiv erindring blev omtalt for første gang af Maurice Halbwachs, som argumenterede for at erindring er kollektiv, da erindringer er afhængig af det sociale miljø blandt mennesker. Det er ikke individuelle erindringer, der skaber den *kollektiv erindring*, men derimod sociale miljøer, som former de individuelle erindringer til en sammensat *kollektiv erindring*. Halbwachs undersøgte tre forskellige fællesskaber herunder familien, religiøse- og sociale grupper, og argumenterer for, at et menneske kan bidrage til, og være en del af flere forskellige *kollektive erindringer* (Ibid.: 104-105).

Selvom Halbwachs forskning er et grundelement i *kollektiv erindring*, er den også årsag til den fortsat uklare definition. Dette skyldes at hans definition af begrebet sidenhen er blevet kritiseret af flere historikere. Her var kritikken, at der ikke er fokus på den individuelle erindring, som Halbwachs mente var midlertidig og kun et mindre led i den kollektive

erindringsproces. Mange historikere i dag anser det som et problem, at det erindrende individuelle menneske ikke fylder mere i hans teori.

En anden kritik er, at Halbwachs definition af *kollektive erindring* havde en tingsliggørende effekt på erindring. Med dette menes der, at han argumenterede for erindring som en fysisk genstand, uden at det er tilfældet, såsom følelser. Dette har resulteret i, at Halbwach ignorerede en række komplekse processer om erindring, herunder de forhandlinger, konflikter og den modtagelse, der involverer opbygningen af delte erindringer (Ibid.: 105-106). *Kollektiv erindring* har siden slutningen af 1990'erne udviklet sig hen mod at have fokus på specifikke kulturelle og sociale processer, som er med til at forme den *kollektive erindring*. Mens historikere før i tiden anså *kollektiv erindring* som slutresultatet, bliver begrebet i samtiden anset som en løbende proces, der konstant udvikler og forandrer sig. Begrebet har i nutiden flere forskellige navne såsom *kulturel erindring*, *offentlig erindring* og *forestillede fællesskaber* (Ibid.: 106). Disse er alle udsprunget af Halbwachs begrebsdefinition, og hans definition af begrebet er stadig den mest udbredte inden for erindringsforskningen, og vi har valgt at anvende begrebet i vores afhandling.

En central pointe inden for erindringsforskningen, gældende for individuel og *kollektiv erindring*, er, at den er med til at konstruere og forme identiteter. Fysiske objekter og steder er ligeledes instrumentelle for udviklingen af den kollektive identitet, og er vigtig inden for kollektive fællesskaber. Disse identitetsskabende objekter og steder er alt fra monumenter, bygninger, tekster samt traditioner, og kan beskrives som det identitetsskabende fundament for specifikke grupper. For mange nationer og etniske grupper ses disse objekter og steder som en arv, der er med til at fremhæve deres specifikke fællesskab unikhed. Identitet og erindring er selektiv og bias, og tilsammen danner de grundlag for specifikke interesser og bestemte ideologiske positioner.

Nationalisme er et andet aspekt i undersøgelsen af *kollektiv erindring*, idet erindringer om krig og konflikter er vigtige elementer i formning af en national identitet og fælles bevidsthed (Ibid.: 106-111). Flere historikere har undersøgt forbindelsen mellem identitet, nationalisme og *kollektiv erindring*. Dette skyldes at nationalisme i det 20. århundrede har været årsag til nogle af de største religiøse og etniske konflikter i menneskets historie. Samtidig har nationalismens påvirkning af erindringer også givet anledning til nutidige erindrings konflikter (Ibid.: 107-108), som vil blive uddybet senere (Se afsnit 4.3).

Kollektiv erindring skal også inddrages, og begrebet er måden, hvorpå der kollektivistisk bliver udvist sorg efter 1. og 2. Verdenskrig. I film og tekster fra tiden under- og efter 1. Verdenskrig var der fokus på soldaternes erindringer. Erindringer om 1. Verdenskrig var baseret på krigens realiteter og en modsætning til tidligere glorificerede skildringer af krige, der ofte var baseret på hæder og patriotisme. Dette medførte at monumenter og symboler for 1. Verdenskrig fik en blandet betydning efter krigen. Ofte blev fremstillingen af soldater og deres handlinger fremført som noble og motiverende, men også som en unødvendig tragedie. Dette medvirkede til, at den *kollektive erindring* omdannede sig til, at det nu var acceptabelt ved monumenter, at grupper som familier og tilskuere kunne udvise offentlig sorg over de tragiske hændelser, der forekom under 1. Verdenskrig.

Efter 2. Verdenskrig blev erindringer og sorg fusioneret. Det tvetydige billede, som blev tydeliggjort i monumenter fra 1. Verdenskrig, var ikke længere aktuelt i den *kollektive erindring* efter 2. Verdenskrig. Dette skyldes at efter 2. Verdenskrig havde mange samfundsgrupper mistet troen på den menneskelige natur, og budskabet var klart relateret til sorg og ofre for krigens konsekvenser. Monumenter og andre symboler var simple, abstrakte og rå i deres udformning. I nyere tid er der et krav til, at monumenter som relaterer sig til krig, skal være abstrakte og refleksive i deres design, og derudover skal de være harmoniseret med deres omgivelser (Ibid.: 111-113). I afhandlingen bliver dette refereret til som *kriterier for postmoderne krigsmonumenter*. Som en del af "sorgs" elementet skal monumenterne illustrere, hvem der mistede livet i krigen. Endelig skal nutidens monumenter undlade at signalere et politisk standpunkt om den krig som monumentet er dedikeret til, da disse kriterier har en stor betydning for, hvorvidt monumenter i nyere tid bliver accepteret i det kollektive fællesskab (Ibid.: 111-113).

Et perspektiv af *kollektiv erindring* er, at erindringer inden for begrebet kan veksle mellem en *officiel erindring* og *folkets erindring* (Ibid.: 113). *Officiel erindring* indeholder kulturel autoritet fra alle dele af samfundet, og har fokus på stabilitet og fortsættelsen af social og kulturel erindring. *Folkets erindring* derimod omhandler grupper, som deler de samme interesser eller erfaringer, såsom soldater eller fællesskaber. Deres perspektiver er lokale og er ofte en refleksion på specifikke sociale realiteter, og kan være modstridende med den *officielle erindring*.

Nogle historikere mener at det ofte er den *folkelige erindring*, som styrer den officielle (Ibid.). Green bruger mindemuren, for de faldne amerikanske soldater under Vietnamkrigen, i Washington som blev rejst i 1982 som eksempel (Ibid.: 112-113). I den forbindelse opstod der et opgør mellem den *folkelige*- og den *officielle erindring*, og i den sammenhæng var det den *folkelige erindring* som sejrede. Dette skyldtes til dels, at ideen og indsamlingen til mindesmærket blev igangsat af veteraner fra Vietnamkrigen, der sammen oprettede en mindesmærkefond (VVMF) i 1979. Denne veterangruppe var ikke politisk eller socialt forenet, men de krævede et veteran mindesmærke, som ikke måtte forveksles med et krigsmindesmærke. Dette skyldes at de ønskede at erindringerne skulle handle om soldaterne, og ikke den føderale regering i USA. Monumentet var betalt gennem private midler, herunder abonnementer, i stedet for offentlige midler.

Green argumenterer for, at selvom mindemuren for de faldne amerikanske soldater under Vietnamkrigen i starten fik kritik, havde monumentet stadig succes, da de besøgende "gæster" ville besøge dette monument frem for andre nærliggende patriotisk inspirerede monumenter, som USA's regering havde fået opstillede. Veteranerne var med andre ord *erindringsbeslutningstager* (Ibid.: 113-114) og bestemte på den måde, hvordan Vietnamkrigen skulle mindes. Grupper inden for den *folkelige erindring*, gør dette da de ønsker at tale ud:

" [...] *individuals and social groups who come together, not at the behest of the state or any of its subsidiary organizations, but because they have to speak out*'. (Ibid.: 114).

Formålet med disse mindesmærker er ikke at hylde soldaterne eller den nationalistiske stat, men derimod at sørge over krigsofre. Andre historikere mener dog, at det er svært at adskille motiver og handlinger hos de civile *erindringsbeslutningstagere* fra dem staten opstillede. Dette skyldes at staten direkte og indirekte har en effekt på den måde, som de civile beslutningstagere skaber deres erindringer på.

Afslutningsvis vedrørende erindringer, er det vigtigt at konstatere, at erindringer udvikler sig fra *direkte erindring* til *post erindring* (Ibid.). Med dette skal forstås, at efter narrativet har været baseret på mennesker, som selv har været en del af en begivenhed eller konflikt, bliver erindringerne en kulturel produktion, der undersøger, hvad det har betydet at leve i skyggen

af post-krige, og det er denne overgang og omfortolkning af erindringer mellem forskellige generationer, som kan skabe erindrings konflikter (Ibid.).

4.2 Livshistorie og Erindringsfællesskaber

Livshistorie skal forstås som det liv, der formes af det sæt af historier, som et menneske har fokus på individuelt (Jensen, 2003: 71). Menneskets identitet er et konstrueret narrativ, og er en fast del af mennesket. En del som mennesket ikke kan undgå, hvis vedkommende vil være en del af samfundet og have mulighed for at kunne handle og agere. Menneskets identitet kan anses som et komplekst sæt af betydningsdannelser. Mennesket inddrager ikke kun historie i sin egen *livshistorie* til at finde mening og sammenhæng, men også til at agere sammen med andre menneskers historie. Det er gældende når mennesket samarbejder og er i konflikt. Ifølge Jensen etablerer mennesket betydningsammenhænge, når de hører historier, og det er mellem deres egne og andres handlinger, intentioner og handlingernes resultater (Ibid.: 71-72).

Begrebet *erindringsfællesskaber* (Ibid.: 72) har fokus på, hvordan et menneske er villig til at koble sin egen livshistorie til andres, og dermed koble sine erindringer til én samlet historie. Det er muligt at være en del af flere *erindringsfællesskaber* på samme tid, da de varierer fra kultur til kultur, og fællesskaber opstår afhængig af den tidsepoke mennesker befinder sig i (Ibid.).

Måden, hvorpå disse *erindringsfællesskaber* opstår, er når mennesker har en række fællesnævner, såsom at have oplevet samme historiske begivenhed eller at de stammer fra samme generation:

”Ser man på flertalsgruppen af hvide europæiske amerikanere, er det tydeligt, at de ældre mænd (dvs. over 65) er meget mere tilbøjelige til knytte deres livshistorier sammen med en ’stor historie’, end gruppen af yngre hvide er det.” (Ibid.: 72-73).

De hvide mænd over 65 år danner et *erindringsfællesskab* ud fra de tolkninger som de har i fællesskab, herunder deres deltagelse i 2. Verdenskrig (Ibid.: 73).

4.3 Erindringssted, erindringspolitik og mindekultur

Begrebet *Erindringssted* henviser til et gravsted eller et monument, der anviser erindringsspor (Jensen, 2003: 77). Disse erindringsspor leder et mennesket hen mod at tænke på andre mennesker, som ikke lever længere. Et *erindringssted* kan have betydning for alt fra et menneske til et samfund, og kan være midtpunkt for en bredere *mindekultur* (Ibid.). *Mindekultur* handler om, hvilke symboler der skaber sammenhængskraft for borgerne i et samfund, og *erindringssteder* kan fungere som et symbol. De kan være private eller offentlige, men ved offentlige *erindringssteder* har budskabet en større betydning end at minde de døde. Der er fokus på at forklare, hvorfor krigens ofre og lidelser har været acceptable (Ibid.: 77-78). *Erindringssteders betydning* bliver fortolket, fremstillet og erindret af mennesker på en bestemt måde, der hænger sammen med det *erindringsfællesskab* som de tilhører. Forskellige *erindringsfællesskaber* kan have modstridende forståelser af et *erindringssted* og dens specifikke betydning eller budskab.

Når forskellige aktører eller institutioner har modstridende tolkninger, benytter de en form for *erindringspolitik* (Ibid.: 78) til at fremføre deres agenda og påvirke andre, hvilket kan føre til en *erindringspolitisk konflikt*. Omdrejningspunktet for disse konflikter kan være *erindringssteder*, hvor konflikten ofte omhandler, hvilken betydning aktørerne skal tillægge stedet eller monumentet. *Erindringspolitik* er tæt knyttet til nationalisme, identitet samt legitimering og danner tilsammen grundlag for, at aktører kan udøve magt. Med magtudøvelse skal forstås at aktører via erindrings- og identitetspolitik forsøger eller tvinger andre mennesker til at identificere sig med en bestemt gruppe eller institution, hvilket er et forsøg på at gøre dem loyale (Ibid.: 69-78).

Erindringssteder, erindringspolitiske konflikter og mindekulturer fungerer i et komplekst og mangfoldigt samspil, som skyldes de mange forskellige aktører, der er indblandet. Alt fra kultur til individuelle fortolkninger har en indflydelse på, hvordan mennesket erindrer. I flere tilfælde, er det blevet fastslået, at *mindekulturer* er mangfoldige og indgår i forskellige politiske og kulturelle sammenhænge, som *erindringssteder* skal kunne fungere i uden at støde disse *mindekulturer* og dermed skaber *erindringspolitiske konflikter* (Ibid.: 79).

Erindringsstedet er i uden erindring, og det er de besøgende, som erindrer og tilkobler en bestemt mening til stedet eller monumentet. *Erindringssteder* fungerer som kilder, hvor det er

historikeren selv, der må tillægge stedet en bestemt mening og betydning. Ved at mennesker udgør den aktive del af *erindringsarbejdet* (Ibid.: 79), kan de glemme, overse eller fortrænge aspekter af et *erindringssted*, der kan føre til konflikter i menneskers forskellige *erindringsarbejder*.

Erindringsarbejdet kan føre til, at en gruppe skaber en *kollektiv erindring* ud fra et *erindringssted* om en specifik historisk karakter eller begivenhed. Det kan også føre til, at mennesker ikke kobler *erindringsstedet* til det fortidige, men derimod at de bruger *erindringssteder* i forhold til nutiden. *Erindringssteder* kan fremme *erindringsarbejdet* for et menneske, men kan også have den modsatte effekt, og føre til at mennesker kan glemme betydningen af en begivenhed (Ibid.: 79-81).

5. Den erindringspolitiske debat i Tyskland

I afhandlingen har vi ikke til hensigt at analysere, hvordan den *erindringspolitiske* debat var i Tyskland, på samme måde som vi beskæftiger os med debatten i England. Dette skyldes at vores fokus kun ligger på den *erindringspolitiske konflikt* i England. I vores empiri er der flere aktører, som er påvirket af, hvordan tyskerne reagerede på statuen af Arthur Harris, og vi ønsker at belyse debatten i Tyskland, for at skabe en kontekst og forståelse for aktørernes udtalelser i vores analyse. Det er ikke en komparativ analyse mellem debatten i Tyskland og England, men en redegørelse af debatten i Tyskland.

Tæppebombningerne har stor betydning for Dresdens historie, og af den grund har der i flere årtier været en debat om, hvorvidt bombningerne kunne retfærdiggøres. Efter udgivelsen af David Irvings "*The Destruction of Dresden*", hvor han inddrog forkerte dødstal fra tæppebombningen i Dresden, var der en voksende del af befolkningen, som betragtede angrebet som en anglo-amerikansk krigsforbrydelse, hvilket skyldes de voldsomme dødstal og flere grafiske og detaljerede oplysninger om angrebet (Addison & A. Crang, 2006: 214). De fiktive dødstal i bogen var 135.000, som han sidenhen ændrede til mellem 100.000 og 250.000 dødsfald (Ibid.). Irving var Holocaustbenægter og dette medførte, at han i 2011 fik en fængselsdom i Østrig. Han havde offentligt været ude og benægte Holocaust og gaskamrene i Auschwitz, og blev idømt tre års fængsel for sine udtalelser (Traynor, 2006, 21. februar).

Det var også et aktuelt politisk debattemne, som styret i DDR har debatteret i flere omgang. Styret mente også at tæppebombningerne skulle tolkes som terror:

"To complicate matters, for decades, the Communist government of East Germany routinely portrayed the bombings as a campaign of "Anglo-American terror" (Volkery, 2005, 2. februar).

Erindringer om angrebet i Dresden som en anglo-amerikansk krigsforbrydelse er ligeledes en holdning, som flere højreradikale partier som Nationaldemokratische Partei Deutschland (NPD) i Tyskland deler. *Spiegel* skrev at partiets politik har haft stor betydning for, hvordan tyskerne anså tæppebombningerne. NPD har sammenlignet tæppebombningerne med Holocaust, og skabt betegnelsen *"Bombenholocaust"*. Dette er et begreb, som de højreradikale grupper anvender til at relativere det nazistiske folkedrab og rehabilite socialnationalismen. Frontpersoner i partiet har kaldt de allieredes krigspersonligheder som Harris for masse mordere, og kæmpet en "politisk kamp for historisk sandhed". De var fortalere for, at tyskerne ikke længere skulle betragtes som skyldige, men som ofre (Bernstein, 2005, 5. februar). Det var ikke en populær politik blandt andre politikere eller i det tyske parlament, og udtalelserne var kun med til at optrappe konflikten yderligere.

Stephan Fritz, som var præst i Frauenkirche i Dresden, mente at sammenligningen med tæppebombningerne og Holocaust ville være en fremherskende tendens, som flere borgere i Dresden delte : *"The phrase 'Holocaust of bombs' falls on fertile ground with many Dresdeners [...]" (Volkery, 2005, 2. februar).*

Ifølge en undersøgelse foretaget af *Welt am Sonntag*, blev det fremlagt, at NPDs holdning om tæppebombningerne også deles af andre tyskere. I undersøgelsen var der 27 procent af de adspurgte tyskere under 30 år, som mente det var acceptabelt at sammenligne tæppebombningerne med Holocaust, og 15 procent på over 60 år, som også mente at de to hændelser kunne sammenlignes (Ibid.).

NPD er ikke det eneste parti fra højrefløjen, som forsøger at nedtone nazisternes forbrydelser under 2. Verdenskrig, ved at sammenligne det med Bomber Commands tæppebombninger. Det langt større Alternative für Deutschland (AfD) har gjort dette, og de har haft succes rent politisk. I 2019 oplevede partiet en fremgang fra 17.8 procent i 2014, til 27.5 procent i 2019

ved valget i Saxony (BBC, 2019, 2. november). Begge partier har en tilknytning til Dresden og inddrager erindringer af tæppebombningerne under 2. Verdenskrig til at fremme deres politik.

En debat kræver en modpart, og det er også tilfældet i denne *erindringspolitiske konflikt*. På den tyske venstrefløj er der et parti, som er modstander af NPD og AfD's erindringer. Partiet "Anti-Germans" har haft et politisk formål, der handlede om at retfærdiggøre Bomber Commands angreb. Partiets holdning er, at tæppebombningerne var legitime, da de mente at borgerne i Dresden støttede nazisterne (Chase, 2017, 18. maj). Dertil har "Anti-Germans" flere gange proklameret, at Harris burde have gjort det igen, samt haft bannere med til mindehøjtideligheder for ofrene i Dresden, hvor der stod "*Bomber Harris Superstar. Dir dankt die, hohle Antifa*".

Det er ikke kun politikerne fra de yderste fløje, som er en del af debatten. Andre politikere har taget afstand til, at NPD og AfD bruger erindringerne om tæppebombningerne til at fremme deres radikale politiske formål. Dette har været tydeliggjort ved, at den tidligere forbundskansler Gerhard Schröder ville have et forbud mod NPD (Bernstein, 2005, 12. februar), mens andre partier ville sagsøge højrefløjspartiernes brug af Holocaust som sammenligning med angrebet i Dresden, da de mente det var usmageligt at sammenligne de to hændelser. Deres sag blev afvist, da retten vurderede at sammenligningen foregik ud fra et kriminelt perspektiv, og ikke et moralsk perspektiv (Cleaver, 2005, 12. april).

Jörg Friedrichs "*Der Brand*" har også spillet en rolle i debatten i Tyskland. Som det også var tilfældet med udgivelsen af Irvings "*The Destruction of Dresden*", bidrog Friedrichs værk med et perspektiv, hvor tæppebombningerne blev betragtet som en krigsforbrydelse. Friedrichs generelle politiske standpunkt er ikke det samme som NPD, men "*Der Brand*" er stadigvæk blevet inddraget i den højreradikale politiske kamp i Tyskland (Ibid.: 216), da Friedrich ligeledes argumenterede for at tæppebombningerne og Holocaust kunne sammenlignes.

6. The Allied Scheme of History

Dette afsnit vil redegøre for teorien bag historikeren Norman Davies omdiskuterede "*The Allied Scheme of History*" (Davies, 2014: 39-40). Derudover har afsnittet til hensigt at give

en forklaring på, hvorfor mennesker i de vestlige samfund oftest har én bestemt måde at tolke 2. Verdenskrig på, og hvorfor de i mange sammenhænge stadig ikke er villige til at kritisere, hverken de allierede eller Sovjetunionens militære handlinger under 2. Verdenskrig. Denne afhandling undersøger en række *erindringsfællesskabers* nutidige holdninger og fremstillinger af begivenhederne under 2. Verdenskrig, som vi tolker og argumenterer for, er influeret af *The Allied Scheme of History*, har vi valgt at inddrage begrebet.

Ifølge Davies er det nutidige syn på Europa i influeret af følelser og erfaringer fra de to verdenskrige. De vestlige allierede havde størst gavn af dette, da de efterfølgende kunne formidle deres fortolkning af begivenhederne til resten af verden. Dermed har det været de vestlige magter, der har “bestemt”, hvad der blev anset som det “korrekte” historiske narrativ. Deres fortolkninger og syn på historien blev det overordnede accepterede narrativ på en række områder herunder:

- 1) At vestlige civilisationer er symbolet på, hvor langt mennesker teknologisk, kulturelt og ideologisk er nået, og at demokrati og det frie marked er fundamentet for denne proces.
- 2) Et ideologisk narrativ om at kampen, der blev udkæmpet fra 1939-1945 mod fascismen, var kampen mellem det gode og onde, hvor det gode triumferede. De allieredes medlemslande og ofre for fascismen krævede, ifølge *The Allied Scheme of History*, den største beundring og sympati.
- 3) At Tyskland er eneansvarlig for begge verdenskrige og de efterfølgende konsekvenser. Tyskland fik skylden for 1. Verdenskrig på grund af landets imperialistiske ambitioner og sidenhen 2. Verdenskrig, hvor det var Nazismen der fremprovokerede krigen. Mennesker og nationer, der samarbejdede med det nazistiske Tyskland fra 1939-1945, fik ligeledes den negativt ladet beskrivelse som “samarbejdspartner”, der stadig er eksisterende i nutiden.
- 4) En romantisering af Sovjetunionen som en samarbejdspartner for de allierede og vestlige magter, der var med til at vinde begge verdenskrige og dermed overgår alle Sovjetunionens negative aspekter. Selvom de vestlige magter ville forsvare sig mod Sovjetunionen og dens indflydelse under den Kolde Krig, skulle de vestlige magter samtidig acceptere Sovjetunionens oprindelige områder (Ibid.: 40).

Davies argumenter for, at *The Allied Scheme of History* er skabt af politik og sympati for de to verdenskrige. Det er ifølge Davies ikke en teori, der er blevet klart formuleret. *The Allied Scheme of History* har ikke været i stand til at skabe monopol, og dette skyldes de demokratiske styreformer i Vesten, hvor mennesket er fri til at have sin egen holdning. Som udslag af den manglende formulering, har den ikke fået systematisk modstand for andre historiske anskuelser. Davies argumenterer for, at begrebet i nutiden bliver diskuteret i akademiske kredse og ubevidst implementeret i politiske beslutninger i vestlige regeringer.

Davies argumenterer for, hvilken betydning *The Allied Scheme of History* havde, da han fokuserede på, at de allieredes soldater kunne blive arresteret, hvis de sammenlignede Adolf Hitler med Josef Stalin (Ibid.: 41). Davies mener at der har været et romantiseret billede af Sovjetunionen, der har medvirket til at vi ikke forholder os kritiske til samarbejdet mellem de vestlige magter og Sovjetunionen. Derudover har det medført at det ikke anses som anstændigt, at kritisere de to siders krigshandlinger under 2. Verdenskrig.

Foruden ovenstående har *The Allied Scheme of History* lagt fundamentet for det specielle forhold, der eksisterer mellem USA og England. Dette har medført at de to lande har kunne holde det demokratiske Japan og Tyskland ude af FN's sikkerhedsråd. Det resulterede i at Englands militærledelse kun ville blive retsforfulgt for krigsforbrydelser begået under 2. verdenskrig, hvis disse var blevet begået i Tyskland eller i tysk-besatte områder. Davies argumenterer for, at *The Allied Scheme of History* har skabt et forvrænget billede af vestlig historie i vestlige lande, og at det er sejrherrene af de to verdenskrige, der har defineret, hvad der er det korrekte narrativ, og dermed også hvilke mennesker for fortiden, der hyldes i samtiden (Ibid.: 40-42).

7. Overblik over erindringssteder

Omdrejningspunktet for den *erindringspolitiske konflikt* i 1992 er statuen af Arthur Harris. Dette afsnit vil redegøre for, hvordan processen for opbygningen af statuen forløb, hovedaktørerne bag ideen samt andre relevante informationer. Foruden dette vil afsnittet også skabe overblik over to andre *erindringssteder*, som vil blive inddraget i afhandlingen, herunder Frauenkirche i Dresden og Bomber Command Memorial i London.

7.1 Arthur Harris statuen

Royal Air Force Benevolent Fund informerer på deres hjemmeside om at 55.573 engelske soldater, som fløj med Bomber Command, mistede livet under 2. Verdenskrig, og at der indtil 1992 ikke fandtes et officielt monument, der hædrede deres indsats (RAFBF, 2020). RAF mente ikke det var retfærdigt, at Bomber Command og Harris ikke modtog den brede anerkendelse som de fortjente. Grunden til at Royal Air Force Benevolent Fund bliver nævnt skyldes, at de er en organisation, som har til opgave at støtte alle, der har været en del af RAF (Ibid.). De fortæller, hvordan det engelske folk og regering har været imod Bomber Command og deres tæppebombninger under 2. Verdenskrig (Ibid.). I årene op til 1992 besluttede en gruppe med RAF veteraner og officerer fra Bomber Command Association, at tiden nu var kommet til, at de skulle hyldes for deres arbejde under 2. Verdenskrig, og de påbegyndte planerne om en statue af Arthur Harris.

Bomber Command Association fik officiel godkendelse til at rejse statuen, og betalte ca. 100.000 pund for dens tilblivelse (Harris, 1992, 31. maj). Flere borgmestre i Tyskland var imod opstillingen af statuen, og klagede til Londons borgmester og det britiske udenrigsministerium, men idet det var en privat fond, der stod for opstillingen som skulle ske på privat grund, havde London ikke mulighed for at gøre indsigelser. Klagerne blev afvist af det britiske udenrigsministerium, og rejsningen af statuen fik lov til at fortsætte (MacKinnon, 1992, 1. juni).

Den engelske dronning godkendte også Bomber Command Associations opstilling af Harris statuen. Hun var i 1992 *Royal Patron* for organisationen, som betød at hun støttede op om organisationens arbejde, og skulle sørge for anerkendelse fra samfundet (Royal.uk). Dronningen blev flere gange under rejsningen af statuen bedt om at få stoppet arbejdet, hvilket hun afviste, da statuen var en hyldest til Harris.

Kunstneren, som fik ansvaret for at skabe statuen, var Faith Winter. Hun havde tidligere kreeret en statue af Lord Hugh Dowding, som var Air Chief Marshal for RAF Fighter Command under 2. Verdenskrig (Young, 1992, 30. maj). Resultatet blev en statue af bronze, som skulle stå foran St. Clement Danes kirke i London, der er tæt forbundet med RAF. Datoen for offentliggørelsen blev den 31. maj, 1992, da det var 50 års jubilæum for de allieredes første bombninger under 2. Verdenskrig, og statuen forestiller Arthur Harris

stående med armene foldet bag ryggen, og på statuen har Bomber Command Association valgt at indskrive følgende, for at hylde Harris (Se bilag 1).

Til offentliggørelsen af statuen var der et stort fremmøde af tidligere krigsveteraner, politikere og demonstranter. Den engelske dronning tog også selv del i begivenheden, og valgte at holde en tale til ære for Harris. Offentliggørelsen af statuen vil blive inddraget i afhandlingen i et senere afsnit, hvor vi analyserer begivenheden (Se afsnit 10.2)

7.2 Frauenkirche

I dette afsnit vil vi kort redegøre for Frauenkirche i Dresden. Denne har vi valgt at inddrage i afhandlingen, da den har en betydning i forhold til Arthur Harris statuen, og efter opstillingen af statuen i 1992, blev et *erindringssted* for modstandere af hyldesten af Harris og statuen.

Frauenkirche blev tilintetgjort under Bomber Commands tæppebombning af Dresden, og efter krigen var ruinerne af kirken et mindesmærke. Efter rejsningen af Harris statuen, blev en engelsk organisation etableret som modsvar til hyldesten af Harris. *The British Dresden Trust* var en privat organisation, som indledte planerne om at genopbygge Frauenkirche i Dresden. Formålet med deres arbejde var:

“Provide a worth and visible contribution of the Frauenkirche from the people of the United Kingdom, as a lasting memorial to the victims of aerial bombardment in all countries and as a symbol of reconciliation and renewal” (Ten Dyke, 2001: 87).

Frauenkirche genopbyggelse var færdigbygget den 30. oktober 2005. Frem til i dag står Frauenkirche stadig som et modsymbol til statuen af Arthur Harris, og ved hærværk begået hærværk på statuen i London, har Frauenkirche efterfølgende også været udsat for hærværk. Et eksempel på dette kan findes i 2017, hvor Frauenkirche blev udsat for groft hærværk, da der på facaden af kirken var blevet skrevet *“Bomber Harris was here”* (Sächsische, 2017, 9. oktober).

7.3 Bomber Command Memorial

Et andet *erindringssted* er Bomber Command Memorial i London, som blev rejst i 2012, 20 år efter opstillingen af statuen af Arthur Harris. Vi har valgt at inddrage Bomber Command

Memorial, da den har en forbindelse til vores afhandling. Udover at være de samme aktører, som står bag begge mindesmærker, har begge *erindringssteder* også ført til en konflikt blandt de engelske borgere.

Bomber Command Memorial er et mindesmærke for alle de soldater, som mistede livet i tjeneste for Bomber Command, og for de civile ofre for tæppebombningerne under 2. Verdenskrig. Mindesmærket er en statue af syv soldater, som skal vise, hvordan soldaterne har set ud. det er Royal Air Force Benevolent Fund, som har sørget for, at projektet med Bomber Command Memorial blev sat i gang (RAFBF, 2020).

I løbet af tre år blev der samlet penge ind til at få opstillet mindesmærket, samt tilladelse til dets placering ved Green Park i London. Veteraner fra Bomber Command, samarbejdede med *The Daily Telegraph* for at få samlet penge ind til projektet (Rayner, 2011, 19. august). Philip Jackson fik ansvaret for at skabe statuen, og valgte at fremstille den af bronze, som var samme materiale som Harris statuen var fremstillet i (Ibid.). Statuen befinder sig i en stor pavillon, og på statuen, og rundt i pavillonen, er der flere inskriptioner (Se bilag 2).

Til opstillingen den 28. juni 2012 blev der igen skabt overskrifter i aviserne på baggrund af en hyldest til Bomber Command. Flere demonstranter udtrykte deres utilfredshed med statuen i tiden op til- og efter rejsningen, som monumentet er blevet udsat for hærværk flere gange siden 2012, senest i 2019 (Nicholls, 2019, 21 januar). Den engelske dronning spillede igen en rolle ved rejsningen, og fik ansvaret for at indvie Bomber Command Memorial (RAFBF, 2020).

8. Opbygning af analysen

For at besvare afhandlingens problemformulering har vi valgt at inkludere et historisk afsnit, inden afhandlingen vil fokusere på analysen. Den første del er afsnit 9, som har kategoriseret udvalgte begivenheder, som førte til, hvorfor der opstod en konflikt i 1992. Afsnit 9.1 bidrager med baggrundsviden om Bomber Commands strategi og indblik i deres specifikke brug af militærbegreber under 2. verdenskrig, samt Arthur Harris' liv og militærkarriere. Efterfølgende vil afsnit 9.2 give et kort overblik i den omdiskuterede bombning af Dresden i 1945.

I afsnit 9.3 vil et fokus være på, hvordan den engelske offentlighed og de engelske medier fremstillede Bomber Command, samt tæppebombningerne under- og efter krigen frem til 1992. De omtalte begivenheder i afsnit 9.1 - 9.3, er beskrevet i kronologisk rækkefølge og er relevante for den historiske kontekst.

Efterfølgende vil afhandlingen fokusere på analysen, som er inddelt i tre forskellige afsnit. I første del af analysen, fra afsnit 10.1 til 10.1.2, vil vi analysere på perioden inden rejsningen af Arthur Harris statuen. I denne forbindelse vil der blive undersøgt, hvem der har taget initiativ til statuen, hvorfor de har valgt at gøre det samt hvilken modstand de mødte. Fra afsnit 10.2 til 10.2.2, som er anden del af analysen, vil vores fokus være på opstillingen af Arthur Harris statuen, hvor vi vil se på, hvem der var til stede og hvad der blev sagt ved rejsningen.

Den sidste del i vores analyse, som inkluderer afsnit 10.3 til 10.3.2, vil afhandlingens fokus være på perioden fra 2. juni 1992 til 2019. Vi vil i dette afsnit analysere, hvilke reaktioner statuen medførte, og hvilken betydning Harris statuen har haft for andre erindringssteder efter dens opstillingen i 1992. Det er *erindringsstederne* Frauenkirche i Dresden og Bomber Command Memorial i London.

9. Historisk kontekst

9.1 Bomber Commands strategi under 2. verdenskrig samt

Arthur Harris' militærkarriere

I mellemkrigsårene opstod ideen til tæppebombning også kaldet *strategisk bombing* (Overy, 2013: 8-9). Flere europæiske nationer var under den opfattelse, at bombefly potentielt kunne udføre langdistance luftoperationer bag fjendens linjer. Disse luftoperationer skulle foregå uafhængigt fra landoperationer, og havde ikke til formål at støtte militæroperationer på jorden, men i stedet til formål at svække fjendens hjemmefront og økonomi. Begrebet opstod for at adskille selvstændige luftbombeoperationer fra militæraktioner, hvor bombeenhederne samarbejdede med hæren eller flåden (Ibid.). Det var under 2. Verdenskrig, at *strategisk bombing* blev benyttet og udviste militært potentiale, idet de kunne forårsage stor ødelæggelse og i teorien et muligt politisk kollaps.

Der var en implicit forståelse i mellemkrigsårene, at strategien kunne ødelægge fjendens økonomi og demoralisere civile og politikere, til at kapitulere og dermed undgå komplicerede landinvasioner. De forskellige nationer, der havde været involveret i 1. Verdenskrig og senere 2. Verdenskrig, havde alle forskellige versioner af, hvad *strategiske bombning* havde til formål at udrette. Bomber Commands version blev kendt som *Tranchard Doktrinen* (Delve, 2005.: 6-7) i mellemkrigstiden. Det var Hugh Trenchard, Marshal af RAF, der udviklede strategien og den blev Bomber Commands vision for fremtidens krigsførelse, når det omhandlede bombefly. RAF Bomber Command definerede officielt doktrinen:

“the nation that would stand being bombed longest would win in the end...to win it will be necessary to pursue a relentless offensive by bombing the enemy's country, destroying his sources of supply of aircraft and engines, and breaking the morale of his people.” (Ibid.: 6-7).

Harris og Bomber Command ville videreudvikle *Tranchard Doktrinen*, og benytte den i et større omfang efter 1942.

Fra politisk side var der en interesse for, hvad strategisk bombning potentielt kunne udrette i en krigssituation. Under 2. Verdenskrig havde politikerne stor indflydelse på militære beslutningerne, herunder også i Bomber Command, og historikeren Overy har omtalt dette som politisk styrelse (Overy, 2013:11). Denne politiske styring havde ikke et militært formål i form af *strategisk bombning*, men også et politisk formål. Fra 1940-1941, hvor de allierede mødte modstand og valgte at bruge styringen som et propagandaværktøj. De argumenterede for, at *strategisk bombning* var den eneste måde, hvorpå de kunne ramme fjendens hjemmefront, og at det var en måde at holde moralen oppe hos soldater og civile. Der kan argumenteres for at Bomber Command med *strategisk bombning* forsøgte at ‘gå før man var i stand til at kravle’, og at de ikke kendte til dens virkninger og konsekvenser, som senere hen også ville skade Bomber Commands renommé (Ibid.:11-12).

Et andet begreb, der også var med at definere bombningerne, var *total krig* (Ibid.: 12). Begrebet opstod efter 1. Verdenskrig og omhandler ideen om, at moderne industrialiseret krig skulle kæmpes på alle niveauer af samfundet. Den samlede befolkning havde en rolle i krigen, hvor de skulle bidrage til at producere, udruste eller kæmpe for deres nation og samfundsform. Dette betød, at alle dele af befolkningen var legitime militærmål, og den

strategiske bombning var et vigtigt militær middel for, at visionen om *total krig* kunne realiseres (Ibid.).

Fra 2. Verdenskrigs udbrud i 1939 og frem til 1941 havde Bomber Command til opgave at beskytte nationen mod den tyske flåde. Strategien mod den tyske flåde var at bombefly, uden beskyttelse fra kampfly, skulle bombe de tyske skibe i dagslys. Strategiens fokus var præcision, men på grund af beskydning og teknologiske begrænsninger, var det vanskeligt at ramme målene. Fra 1940 ændrede Bomber Command strategi, og de påbegyndte bombeaktioner om natten. Som udslag af de stadig ineffektive pathfinder enheders rekognoscering og målsøgning, og det faktum at det var mere udfordrende at fuldføre bombeangreb om natten, blev Bomber Commands strategi fra 1939-1941 betragtet af flere historikere som en katastrofe (Ehlers, 2009: 86- 87). I slutningen af 1941 havde Bomber Command næsten opgivet ideen om præcisionsbombning og at operere i dagslys på grund af de store tab, som Butt-rapporten fra 1941 havde oplyst. Denne rapport havde til formål at undersøge effektiviteten af Bomber Commands bombeoperationer, og konkluderede at præcisionsbombningerne ikke levede op til forventningerne, da det kun var en tredjedel af bombeflyene, der formåede at ramme deres tilsigtede mål. De begyndte at følge *Trenchard doktrinen*, hvor fokus var på tæppebombninger rettet direkte mod civil- og industriområder og udviklede i den forbindelse nye typer bomber, herunder den tunge Blockbuster bombe, som var effektiv mod bygningsmasser (Ibid.).

Fra 1942 overtog Harris stillingen som Air Chief Marshal i Bomber Command. Et skifte i ledelsen, som fik stor indflydelse på, hvordan Bomber Command agerede under 2. Verdenskrig. Harris blev født 1892 i den engelske by Cheltenham, og begyndte sin militærkarriere under 1. Verdenskrig, hvor han var en del af det engelske Royal Flying Corps, og kæmpede ved vestfronten (Taylor, 2004: 121). I 1918 blev Harris en del af RAF, og et år efter blev han udnævnt til eskadrilleleder. Han fik til opgave at lede RAFs bombeoffensiver i Indien og Irak (Ibid.). Den erfaring, som Harris fik gennem sin karriere, blev vigtig for ham under 2. Verdenskrig. Han ville inddrage bombeangreb til at besejre tyskerne, og var af den overbevisning, at brugen af tæppebombning var en afgørende taktik, hvis englænderne skulle vinde krigen. (Delve, 2005: 33-34).

Efter at Harris var blevet udnævnt til Air Chief Marshal i 1942, fik han indført en taktik, hvor Bomber Command valgte at have et større fokus på benyttelsen af brandbomber. I fællesskab

med Blockbuster bomben havde disse et stort destruktivt potentiale, og indikerede skiftet fra præcisionsmål til tæppebombninger (Ehlers, 2009: 120). Ved bombningen af Lübeck i 1942 blev den nye brandbombe benyttet. Bomber Command havde udvalgt den gamle middelalderby, idet at bygningsmassen flere steder i Lübeck bestod af træ. Dette medførte at brandbomber blev anvendt for maksimum effektivitet. 30 procent af byen brændte ned, og mere end 50 procent af bomberne ramte byen direkte. Dette var et af de første succesfulde angreb, hvor Bomber Command benyttede *strategisk bombing* i sin fulde form (Ibid.: 119-120). For at føre en mere intensiv bombeoffensiv, blev der i stigende grad produceret tunge firemotorede langdistance bombefly, herunder Sterling, Halifax og Lancaster, som blev instrumentelle for Bomber Command fra 1942 (Ehlers, 2009:120). Fra 1942 og frem til 1945 ville Harris, som resultat af de nye bombefly og den nye offensive tilgang, fremføre planen for, hvad der senere blev kendt som *de-housing* (Delve, 2005: 34-36).

Bomber Commands *de-housing* strategi var en videreudvikling og betegnelsen for en mere offensiv version af *Trenchard doktrinen*. Strategien medførte at Bomber Command fremadrettet med deres bombefly, ville forsøge at påføre maksimal skade på den tyske krigsindustri og civile arbejderklasse. Alle byer, der havde betydning for den nazistiske krigsmaskine, var potentielle mål. Harris overtog ledelsen af Bomber Command i 1942, og brugte som argument, at hans version af *total krig* og *de-housing* ville vinde krigen. Dette gjorde han ved at indlede den propaganda orienterede operation "*Thousand-bomber raids*" i maj og juni 1942. Harris havde udvalgt Köln, Essen og Bremen som mål for bombningen. Premierminister Winston Churchill var positivt overrasket over *de-housing* strategien, og støttede efterfølgende op om Harris og strategien som middel mod de tyske byers krigsproduktion. Churchill ønskede derudover at benytte *de-housing* og "*Thousand-bomber raids*" offensiven til at styrke moralen i offentligheden, da strategien kunne gengælde angreb på den tyske hjemmefront (Ibid.).

Fra 1943-1945 ville Bomber Command og det amerikanske flyvevåben (USAAF) samarbejde i, hvad der ville blive kendt som "*Combined Bomber Offensive*" (CBO). Samarbejdet havde fra starten en række samarbejdsproblemer, idet parterne diskuterede, hvordan bombningerne skulle udføres bedst muligt. Denne debat, som foregik internt i Bomber Command og eksternt med USAAF, ville fortsætte frem til krigens afslutning. Harris argumenterede for, at *de-housing* strategien var afgørende for krigens afslutning, hvorimod andre ledere i Bomber Command ønskede at vende tilbage til præcisionsangreb, og at fjerne de vigtigste organer af

den tyske økonomi. Der var bred enighed i Bomber Command om, at natoperationer fortsat ville have det største militære udbytte. USAAF argumenterede derimod for, at præcisions dagsoperationer var den korrekte strategi. USAAFs bombestrategi var ifølge dem selv kun opbygget til, at bombeoperationer kunne udføres om dagen. Amerikanske bombefly og piloter var, ifølge USAAF, derudover ikke rustet eller trænet til natoperationer. Bomber Command og USAAF ledelse mødtes ved Casablanca konferencen i 1943 og besluttede, at de allieredes fjender skulle bombes (Biddle, 2002: 215). De kunne ikke opnå enighed om en samarbejdsstrategi, og Casablanca direktivet blev formuleret:

"[...] primary object will be the progressive destruction and dislocation of the German military, industrial, and economic system, and the undermining of the morale of the German people to a point where their capacity for armed resistance is fatally weakened." (Ibid.).

Da direktivet ikke var konkret formuleret, kunne Bomber Command og USAAF fortolke og fortsætte de bombestrategier, som de allerede havde opbygget. Vigtigt er det at pointere, at CBOs fokus bestod af, at fuldføre bombningerne konstant, hvor begge parter havde deres ansvarsområde. USAAF foretog bombninger om dagen og Bomber Command om natten. Målene var forskellige idet USAAF fokuserede på at neutralisere enkelte strategiske mål, ved at kaste bomberne fra stor højde. I modsætning til USAAF fortsatte Bomber Command tæppebombningerne af beboelse og industriområder. (Ibid.: 214-216).

I 1944 var der et politisk pres på Bomber Command og USAAF. Dette skyldtes at begge luftvåbens rekognosceringsenheder var blevet effektive, at de i stigende grad kunne kalkulere potentielle civile ofre ved bombninger af byer. Dette gjorde at ledere, herunder Franklin D. Roosevelt og Churchill, begyndte at pålægge restriktioner mod *strategisk bombning*.

Ved Operation Overlord i 1944 diskuterede de allierede for første gang, hvad der var et acceptabelt tab af menneskeliv, som konsekvens af *strategisk bombning*. Det blev i sidste ende vedtaget, at der maksimalt måtte være 10.000 (franske) civile ofre som resultat af tæppebombningerne under Operation Overlord. Efter operationen havde 4.750 civile mistet livet, og herefter blev vedtagelsen ikke overholdt i politisk forstand før efter krigen (Ehlers, 2009: 213-215). De allierede kontrollerede krigsførelsen i luften i 1944, og der var et fokus på en ødelæggelse af den resterende tyske krigsøkonomi. De ønskede at destruere den tyske logistik, og samtidig støtte Sovjetunionen og den østlig front (Ibid.: 245-246).

I 1945 havde Bomber Command en række instrumenter i deres arsenal, herunder avancerede radarsystemer og elektroniske præcisionsinstrumenter, at de med nøjagtighed kunne tæppebombe industri- og civilområder. Disse redskaber var instrumentelle for sammenbruddet af det nazistiske Tysklands logistik, økonomi og militær i 1945 (Ibid.: 295-337). De allieredes inkorporation af *total krig* konceptet resulterede i, at 3.600.000 tyske beboelser blev destrueret, som er svarende til 20 procent af beboelsen i Tyskland, og 300.000 civile mistede livet. Derudover lå den tyske infrastruktur i ruiner, og en stor del af dette var resultatet af den *strategiske bombning* som Bomber Command havde gjort brug af gennem krigen (Ibid.: 333-337).

Harris' strategi skabte debat i England, da flere kritikere anså hans *de-housing* strategi som amoralsk og terror. Modstanden til Harris var stor, og Churchill valgte også at tage afstand til angrebet på Dresden. Churchill udgav i årene efter en række bøger om 2. Verdenskrig, og undlod at nævne Harris og hans tæppebombning af Dresden (Addison & Crang, 2006: 127). Air Marshal Robert Saundby, der havde arbejdet tæt med Harris under krigen, tog også afstand til hans strategi, og kaldte det en "stor tragedie" (Ibid.: 126). Harris var i årene efter krigen stadig af den overbevisning, at hans strategi havde været instrumentel for, at krigen fik en afslutning. I hans memoirs, som er udgivet i 1947 og genudgivet flere gange senere, skrev han:

"Dresden had by this time (i.e. spring 1945) become the main centre of communications on the southern half of the Eastern front ... As a large centre of war industry it was also of the highest importance" (Harris, [1947] 2005: 242).

I forbindelse med dette fortalte Harris også, hvordan strategien var mere kompleks end hvad flere havde berettet, men også at han ikke var alene om at træffe beslutningerne om at bombe Dresden. Han mente at angrebet på Dresden, på daværende tidspunkt, blev betragtet som et vigtigt mål af flere højtstående militære ledere i England (Ibid.). Der gik 16 år før Harris fik medhold i hans udtalelser, og det var først i 1961, at det blev offentliggjort for borgerne, at Churchill havde støttet Harris' strategi (Addison & Crang, 2006: 131).

Harris fik ikke den anerkendelse som han selv mente, at han havde fortjent. Derudover blev han ikke inviteret til Berlin, da de allierede valgte at holde en sejrsparede i byen (Ibid.). Han blev ligeledes ikke nævnt i Churchills takketale nytårsaften 1945, hvor han takkede alle som

havde tjent England (Ibid.: 388). En anden sag som Harris kæmpede for var, at Bomber Command skulle anerkendes for deres arbejde, men de blev nægtet medaljer for deres indsats under 2. Verdenskrig. Harris var utilfreds med den manglende anerkendelse og udtalte:

“Whenever the Armies success in doing anything more useful and spectacular than a retreat a medal is immediately announced for them. When Bomber Command carries on the offensive alone for two years no medal is struck for them - and a share in one is only awarded as an afterthought for crews only” (Biddle, 1999: 657).

Harris valgte at protestere over den manglende anerkendelse, og nægtede at tage imod individuelle hædersbevisninger, hvilket han var berettiget til (Ibid.), og besluttede at trække sig tilbage fra RAF i en alder af 53 år. Harris flyttede derefter til Sydafrika i februar 1946, hvor han påbegyndte arbejdet på sine memoirer i bogen *Bomber Offensive: Marshal of the R.A.F. Sir Arthur Harris*. 30 år efter krigens afslutning fastholdt Harris, at hans strategi var den korrekte, og udtalte i et interview i 1977, at han ville bombe Dresden igen, hvis han stod i samme situation som under 2. Verdenskrig (Hills, 2013, 11. februar). I interviewet fortalte han endnu en gang, at bombningerne ikke kun var hans ide, men at der havde været adskillige retningslinjer fra politisk side, som han var underlagt at følge. Harris vendte tilbage til England, hvor han døde i en alder af 91 år i 1984 (Taylor, 2004: 390).

Under sin tid i RAF og Bomber Command blev Harris kendt som *“Bomber”*- og *“Butcher”* Harris. *“Butcher”* blev han kaldt af de engelske piloter i Bomber Command, da de anså ham som årsagen til det store tab af Bomber Command piloter under 2. Verdenskrig. Sidenhen har Harris også fået tilnavnet *“Butcher”* af forskellige grupper og mennesker, der mente at han var en terrorist og havde begået krigsforbrydelse ved tæppebombningerne i Dresden. *“Bomber”* blev Harris kaldt i den engelske presse, som refererede til hans lederskab i Bomber Command.

9.2 Bombningen af Dresden 1945

Dette afsnit vil udfolde de allieredes strategiske bombning af Dresden i 1945. Dresden er i nyere tid blevet et synonym med denne form af bombning, og en påmindelse om, hvor destruktiv denne form for krigsførelse kan være.

Natten mellem den 13. og 14. februar 1945 tæppebombede Bomber Command Dresden gennem to luftangreb, og mere end 768 bombefly ramte byen med 2.646 tons bomber, herunder Blockbuster bomber og brandbomber, som destruerede store dele af byen. Ved formiddag 14. februar og frem til den 15. februar blev Dresden tæppebombet en tredje gang af USA's luftvåben, hvor 782 tons bomber blev smidt ud over byen. Bombningerne fik store konsekvenser for Dresden, hvor 25.000 mennesker mistede livet. Derudover tilintetgjorde bomberne også byens historiske middelalderbygninger herunder Frauenkirche. Dresden blev før angrebene anset som en kulturskat og kendt som "Elbens Firenze". Dette er også årsagen til, at tæppebombningen af Dresden bliver anset som en af de mest omdiskuterede luftangreb under 2. Verdenskrig. (Addison & Crang, 2006: XI).

Årsagen til at Dresden har betydning i den *kollektive erindring* om 2. Verdenskrig skyldes flere faktorer. En af disse faktorer er, at byen blev udsat for de ildstorme som bomberne forårsagede, som havde kraft til at trække mennesker ind i brændende bygninger. Selvom at Dresden, i en sammenligning af antallet af bomber med Berlin og Japan, ligger nederst, var ildstormene i Dresden af massive karakter. Dette har medført at de indtager en førsteplads i forhold til ødelæggelser.

Andre faktorer, der har medvirket til at Dresden bliver erindret i den *kollektive erindring*, er fremstillingen af historiebøger og film, som havde en tendens til at præsentere begivenhederne ensidigt og uden historisk belæg, som var tilfældet med David Irvings bog fra 1963. Disse bøger og film havde succes, og bidrog til at forme den *kollektive erindring* om Dresden, som stadig er eksisterende og omhandler, hvorvidt det var et forsvarligt militært mål eller folkemord (Ibid.: 119-122).

9.3 Engelske medier og offentlighedens syn på Bomber Commands under 2. Verdenskrig

I 1939 fremførte engelske medier en misvisende fremstilling af Bomber Command. Dette endte med at få betydning for måden, hvorpå den engelske offentlighed anså Bomber Command under- og efter krigen. Medierne var nødsaget til at publicere selvfølgelig fremstillinger som resultat af Bomber Commands manglende kommunikation med offentligheden under de første år af krigen. Det engelske samfund var af den opfattelse, at

Bomber Commands tæppebombestrategi i 1939 havde til formål, at destruere det nazistiske Tyskland. Flere engelske medier fremstillede strategien som et korstog:

“Encouraged by the British media’s ambiguous interpretation of Bomber Command’s strategy, the British were led to believe that the campaign was the just scourge of all Germans, the terrible and terrifying retribution of the righteous against the wicked [...]” (Connelly, 2014: 181).

Dette perspektiv var modstridende med den officielle udmelding fra Bomber Command, som havde udtalt, at målet med strategien var at ramme installationer og infrastruktur, der var essentiel for den tyske krigsøkonomi.

Bomber Command havde selv været med til at fremføre en modsigende bombepolitik for medierne. Dette skete ved at de på den ene side fremførte en strategi, hvor præcision var i fokus og havde til formål at fjerne fjendens vitale økonomiske industriområder. På den anden side gjorde Bomber Command opmærksom på, at strategien gennem tæppebombninger kunne ødelægge enorme områder, og dermed tvinge civile til at overgive sig (Ibid.: 182).

Dette skabte forvirring, som ville sprede sig til politikere og derefter den generelle offentlighed, og det er stadig omdiskuteret, hvorvidt denne forvirring var intentionel (Ibid.: 181-182). Politikere, herunder den daværende premierminister Neville Chamberlain, udtalte, at England ikke ville benytte nogen former for bombninger, da han anså dette som værende en amoralsk krigsstrategi. Disse udtalelser ville senere give Churchill problemer, i situationer hvor han skulle overtale kritikere og dele af befolkningen, om at det var moralsk forsvarligt at benytte tæppebombninger (Ibid.: 183).

I 1942 overtog Harris ledelsen, der medførte at Bomber Commands strategi blev kendt af medierne. Harris var af den overbevisning at positiv mediedækning skabte et positivt billede af Bomber Command i offentligheden. Med bombningen af Lübeck i april 1942 delte engelske medier sig i to lejre, hvor nogle var kritiske over for den transparente strategi og andre støttede den. De kritiske aviser argumenterede for, at de nu også kunne tale om en engelsk form for Blitz, og fokuserede på at fremvise billeder af ødelagte byer såsom Lübeck, og konsekvenserne disse ødelæggelser havde for den tyske befolkning. Medierne der støttede

bombningerne, betragtede det som en forsvarlig hævnaktion, og som den eneste måde at ødelægge den tyske økonomi på (Ibid.: 190-191).

The Daily Telegraph forsvarede bombningen og argumenterede for, at Bomber Command skulle bruge alle våben i deres arsenal til at slå Tyskland. De argumenterede ligeledes for, at de allierede ikke havde startet krigen, og ikke var ansvarlige for de efterfølgende krigshandlinger, og fremstillede samtidig det nazistiske styre som et krigselskende styre, der var et middel for at legitimere Bomber Commands strategi. Kritiske medier til tæppebombningerne blev i flere tilfælde ignoreret af offentligheden, idet størstedelen af den engelske befolkning, anså bombningerne af byer som fortsat acceptable, hvis det betød at de kunne undgå større militære landkampagner. En af faktorerne for dette er, at de ikke ønskede at gentage blodige slag, som dem der forekom under 1. Verdenskrig, hvor mange engelske soldater mistede livet (Ibid.: 191-193).

I 1945 blev Dresden ramt af tæppebombningerne, og angrebet er blevet et centralt punkt i den senere debat om Bomber Commands kontroversielle strategi under 2. Verdenskrig. I 1945 blev det i de engelske medier, og i civilbefolkningen, anset som ethvert andet bombemål, der ikke havde nogen større betydning end de andre. Det er vigtigt at forstå, at der først var fokus på bombningen af Dresden, og den efterfølgende debat, i efterkrigsårene (Ibid.: 197).

Der var efter krigens afslutning i 1945, et større fokus på debatten om engelske medier og offentlighedens holdning til Bomber Commands kontroversielle bombninger. Som nævnt tidligere, tog Churchill afstand til Bomber Command i hans takketale (Se afsnit 9.1), og han inddrog ikke Harris og Bomber Command i hans bogserie om 2. Verdenskrig, som blev udgivet i årtiet efter krigen. Churchill forsøgte at reducere opmærksomheden på Bomber Command (Ibid.: 199), og der udkom endda en officiel kampagne fra regeringens, hvor de forsøgte at få borgerne til at glemme Harris' aktioner under krigen, der medførte at Harris og Bomber Command blev "*the black sheep of the British popular memory of World War II*" (Ibid.).

I 1950'erne blev der udgivet flere film om 2. Verdenskrig, og RAF, men Bomber Command blev betragtet som "*the black sheep*", og var ikke en del af disse film. Første gang der udkom film og serier om Harris, var først i slutningen af 1980'erne efter hans død (Ibid.). Der var i 1960'erne et større fokus på at belyse Bomber Commands bombninger i Dresden og andre

tyske byer, da det officielle historiske leksikon om 2. Verdenskrig blev udgivet. Dette værk belyste, at Churchill var fortalere for Bomber Commands strategi, og havde den effekt at den engelske offentlighed begyndte at se mere kritisk på Churchill, og sammenligne ham med de amerikanske piloter, som kastede atombomberne ned over Hiroshima og Nagasaki. (Clapson, 2019: 176). Derudover blev værket udgivet i perioden, hvor Vietnamkrigen fandt sted, og det medførte, at Harris og Bomber Commands aktioner blev sammenlignet med militæraktionerne i Vietnam. Vietnamkrigen var den første tv-transmitterede krig, som englænderne kunne følge med i hjemmefra, og dermed også kunne iagttage, hvordan civile mistede livet under Vietnamkrigen, og det styrkede deres erindringer og forståelse af, hvordan Harris' strategi havde været under bombningerne af Dresden (Connelly, 2014: 199).

Udviklingen og holdningen til Bomber Command og Harris har været muligt at observere i det engelske bybillede. Siden 2. Verdenskrig har der været blevet opstillede flere bygningsprojekter i byen, som var til ære for faldne soldater, ofre og helte, selvom at den engelske regering ikke fandt det ikke nødvendigt (Ibid.: 200). Harris fik sin statue i 1992, og der gik længere tid, før den resterende del af Bomber Command også modtog sin anerkendelse. Dette perspektiv vil afhandlingen udfolde i analysen, som omhandler tiden efter rejsningen af Arthur Harris statuen (Se afsnit 10.3).

10. Analyse af den engelske erindrings konflikt

10.1 Den engelske erindrings konflikt før den 31. maj 1992

Allerede før opstillingen af Arthur Harris statuen var der debat i England om, hvorvidt det var korrekt at hylde Harris og Bomber Command. Engelske og internationale medier dækkede debatten fra et tidligt stadie, og fra flere aktørers synspunkter. Dette analyseafsnit vil give et indblik i fortalerne og modstandernes argumenter om den erindrings konflikt, der var under opsejling allerede før rejsningen af statuen i 1992.

10.1.1 Fortalere for opstillingen af et mindemonument til Arthur Harris

I artiklen "*Queen Mother rejects plea to cancel Harris tribute*" fra den 29. april 1992 skrev *The Daily Telegraph*, at Kölns borgmester den 6. april havde sendt et brev til den engelske dronning. I brevet opfordrede borgmesteren til, at ceremonidatoen for opstillingen af Arthur

Harris statuen skulle ændres, da den var planlagt til den 31. maj. Dronning Elisabeths privatsekretær, Martin Gilliate, besvarede borgmesterens brev på vegne af dronningen:

"Dear Mayor, I write at the command of Queen Elizabeth The Queen Mother to thank you for your letter dated 6th April. The Queen Mother appreciates the sentiments you have expressed and I am to assure you that the date for the unveiling of the statue was not selected for any particular reason." (Gedye & Randall, 1992, 29. april).

Årsagen til at borgmesteren ønskede en ændring af datoen skyldtes, at Köln den 31. maj 1942 var blevet tæppebombet som et led i Harris' strategi. Borgmesteren fandt det forkert at hylde Harris, på samme dato som den, hvor han i 1942 havde afgivet ordren om at bombe byen. Det kongelig hof afviste at ændre datoen for ceremonien og påpegede samtidig, at valget af dato ingen forbindelse havde til bombningen af Köln i 1942.

Der kan argumenteres for at det var usædvanligt at den engelske dronning tog parti, men i denne artikel fra *The Daily Telegraph* blev hun beskrevet som *Royal Patron* for Bomber Command Association og dens 8500 medlemmer (Ibid.). Der argumenteres for, at hun ikke var neutral, idet hun var tæt knyttet til Bomber Command Associations *erindringsfællesskab*. Dronningen var en vigtig aktør i den *erindringspolitiske konflikt*, som udspillede sig allerede før opstillingen af statuen. Arrangementet var privat og ikke direkte støttet af staten, og det betød, at dronningens tilmelding til ceremonien blev opfattet af andre *erindringsfællesskaber* som værende en direkte støtte fra staten til monumentet, og en medfaktor til optrapningen af erindrings konflikten.

Den 15. maj 1992 udtalte formanden for Bomber Command Association, Kenneth Batchelor, sig til ITN i et interview. Bachelor udtrykte sin direkte støtte til rejsningen af statuen, og fortalte at anerkendelsen af Harris havde været længe undervejs, men at politikerne var "*embarrassed by Dresden*", selvom at de selv havde været med til at tage beslutningen om at tæppebombe byen (Getty Images, 1: 00:00-00:36).

Ud fra tv-optagelsen kan afhandlingen argumentere for en tendens hos veteranforeningen Bomber Command Association, der var tilhænger af Harris, og som længe havde kæmpet for at han skulle hyldes med et monument. Det var den *folkelige erindring*, eller i denne sammenhæng Bomber Command Associations *erindringsfællesskab*, der ønskede at styre og

påvirke, hvad den *officielle erindring* om Harris skulle være, og de blev dermed *erindringsbeslutningertager*. Som konsekvens af den splittede *kollektive erindring* om Harris og Bomber Command, mødte denne *erindringsbeslutning* modstand fra flere andre *erindringsfællesskaber* i det engelske samfund.

Til gengæld støttede dronningen, samt flere politikere op om statuen. Dette skyldtes at staten, som aktør, havde et ønske om, at det var Bomber Commands positive fremstillinger, der skulle påvirke de *officielle erindringer* om Harris, Bomber Command og statens rolle.

Ligeledes, men i et andet ITN tv-interview, udtalte veteranen Douglas Radcliffe, at Harris havde fortjent sin hyldest, og argumenterede for det ved at retfærdiggøre Harris' handlinger under tæppebombningerne: "*We were at total war, they were bombing us, we were bombing them. We just did it a little bit better*" (Getty Images, 2: 00:23-00-28).

Veteraner fra Bomber Command Association kan anskues som et *erindringsfællesskab*, hvor det var deres oplevelser under krigen, og nationalistisk præget erindringer om Harris' ledelse, der bandt deres individuelle *livshistorier* og identitet sammen. Det er også en indikation på, at Bomber Command Association ikke anså sine handlinger under 2. Verdenskrig som forkerte, idet Bomber Commands strategi, herunder *de-housing*, var baseret på *total krig*. I denne sammenhæng argumenterede Radcliffe for, at den engelske version af *total krig* var mere effektiv end den tyske, og mente at Bomber Commands strategi, som havde inkorporeret alle aspekter af *total krig* i bombestrategien, var med til at vinde krigen.

Den 28. maj 1992, tre dage før afsløringen af statuen, inddrog avisen *The Daily Telegraph* interviews af den generelle holdning hos aktører ved opstillingen af statuen i artiklen "*A storm now cast in bronze - It was to be a private gesture by survivors of a hazardous campaign. Maurice Weaver explains how it grew into an international row.*" Artiklen nævner en række af hovedaktørerne bag statuen fra Bomber Command Association, som alle kan argumenteres for at være *erindringsbeslutningertagere*. Disse aktører bestod af den førnævnte 77 årige formand Kenneth Batchelor, og Marshallen af RAF, Michael Beetham. Begge var veteraner fra 2. Verdenskrig som støttede op om Harris statuen og var essentielle for, at mindemonumentet af Harris blev en realitet: "*Their efforts culminate this Sunday when the Queen Mother will unveil an effigy of the man amid a storm of international controversy.*" (Weaver, 1992, 28. maj).

Artiklen i *The Daily Telegraph* belyste argumenter fra kritikere af statuen. Præst og menneskerettighedsaktivist, Paul Oestreicher argumenterede for, at mindepladens skriftlige indhold på statuen af Harris skulle ændres fra at være en hyldest, til at være et sorgs monument dedikeret til de civile ofre, der mistede livet som konsekvens af tæppebombningerne. Dette ændringsforslag blev afvist af Bomber Command Association. Talsmanden for veteranforeningen Harry Burton udtalte som respons til Oestreicher: “*practically meaningless and quite inappropriate*” (Ibid.). Oestreicher formede som reaktion på afslaget, en demonstrantgruppe mod Harris monumentet, og indgik i den forbindelse et samarbejde med en kunstner om fremstillingen af en Picasso due, som under demonstrationen blev placeret på samme sted, hvor Harris statuen skulle opstilles nogle dage efter. Duen var et symbol på fred og tjente som modspil til Harris statuen og afvisningen fra Bomber Command Association: “*Oestreicher thinks that response "less than gracious" and took part in a peace protest last weekend when a model dove was placed on the intended site of the statue.*” (Ibid.).

Der kan argumenteres for, at dele af den *erindringspolitiske konflikt* handlede om, hvordan modstanderne af Harris statuen, ønskede at monumentet skulle fungere som et offentligt *erindringssted*, hvor fokus skulle være på at mindes de døde, som er i overensstemmelse med *kriterier for postmoderne krigsmonumenter* (Se afsnit 4.1). Fra Bomber Command Associations perspektiv var det ikke hensigten som de ønskede med statuen. De havde den holdning, at statuen skulle repræsentere et privat og mindre *erindringsfællesskabs* fortolkning af Harris. Der kan argumenteres for, at begrundelsen for at Bomber Command Association afslog Oestreichers forslag var, at det ville medvirke til at veteranernes egne erindringer, identitet, fortolkninger og direkte forbindelse til Arthur Harris statuen ville gå tabt. Bomber Command Associations veteraner følte, at det unikke ved deres *erindringsfællesskab* ville forsvinde, hvis det blev til et sorgs monument dedikeret til alle ofre for tæppebombningerne. Picasso duen, som var et symbol på fred, var i modstrid med til det, som havde ført Bomber Command Associations *erindringsfællesskab* sammen, og krig var fællesnævneren, som sammenkoblede deres erindringer.

Det var ved at være sidste chance for, at de mange ældre veteraner i Bomber Command Association kunne få den hæder, som de følte Harris og de selv fortjente. Dette ville gå tabt, hvis monumentet blev dedikeret til et sorgs monument. Disse årsager forklarer, hvorfor de ignorerede Oestreicher og demonstranternes alternative forslag til statuen og dens symbolik.

Oestreicher og demonstranternes perspektiv vil blive yderligere uddybet i det kommende afsnit 10.1.2.

Den 30. maj 1992 udsendte *The Times* en artikel om statuen. I artiklen fortalte Bernard Lovell, hvordan han under 2. Verdenskrig havde fået til opgave at sammensætte en gruppe til at opfinde nyt radarudstyr, der kunne give RAF og Bomber Command muligheden for, at lokalisere og tæppebombe centrale mål i Tyskland. Han udtalte at han var uforstående over, hvorfor ingen af parterne i konflikten kunne se, at Harris' strategi var teknologisk begrænset (The Times, 1992, 30. maj).

Lovell kritiserede fortalere og modstandere af statuen, for ikke at undersøge Harris' teknologiske begrænsninger mere dybdegående, samt den negative effekt det havde på effektiviteten af hans strategi. Lovell forsvarede samtidig Harris' strategi og argumenterede for, at den nye radartechnologi var begrænset i dens rækkevidde og forklarede, hvorfor store nærliggende områder, udover det strategiske mål, blev destrueret. Lovell argumenterede for, at det ikke var Harris' hensigt at ramme civile områder tæt på de militære mål, og at hans eneste anden mulighed var at stoppe bombe offensiven. Ifølge Lovell var dette ikke en reel mulighed, eftersom Harris var under pres fra Churchill og ledelsen i RAF (Ibid.).

I 1945 blev Bomber Command og Harris presset som udslag af den aftale, der var indgået mellem Dwight D. Eisenhower og Josef Stalin, om at krigen skulle afsluttes. Churchill blev beordret til, som et led i de allieredes aftale, at udføre flere bombeangreb mod Tyskland, og ifølge Lovell var det ikke en personlig beslutning for Harris, at bombe Dresden som kritikere troede:

“The escalation of the attacks on Dresden, Chemnitz and Leipzig by the RAF and US Eighth Bomber Command was a direct consequence of the arrangement made between Eisenhower and Stalin [...]. It is a gross misunderstanding of the military and political history of 1945 to infer that the bombing of Dresden was a personal decision of Harris.” (Ibid.).

Lovell rettede en kritik mod modstanderne af statuen og argumenterede for, at det ikke kun var Harris, der tog beslutningen om bombningen af de tyske byer, og mente at der var militære- og politiske misforståelser vedrørende de begivenheder i 1945. På baggrund af Lovells udtalelser og nuancerede perspektiv kan der argumenteres for, at erindrings

konflikten også bunder i manglende historiske fakta, som har haft den konsekvens, at modstandere og kritikere af Harris har anset ham som eneansvarlig for tæppebombningerne, hvilket har bidraget til at forme den engelske *kollektive erindring* om Harris.

Ovenstående er et eksempel på *The Allied Scheme of History*, idet hverken de allierede eller sovjetiske side ville tage ansvar for sine militære handlinger herunder tæppebombningerne. Ifølge Lovell blev konsekvensen, at der i erindringerne af Harris var misforståelser og ukorrekte historiske fakta, der skabte en historie om Harris som værende eneansvarlig for tæppebombningerne og dermed ikke de allierede som fælles ansvarlige.

10.1.2 Modstandere af opstillingen af et mindemonumentet til Arthur Harris

Den 1. oktober 1991 bragte *The Daily Telegraph* artiklen "*International: Dresden protest over 'Bomber' statue*". Artiklen fokuserede på Dresdens daværende borgmester, Herbert Wagner, og hans udtalelser om den kommende statue:

"Herr Herbert Wagner, Lord Mayor of Dresden, said the memorial did not belong in the Europe of 1992. "I do not wish to mitigate Germany's war guilt, but Arthur "Bomber" Harris's carpet bombing against civilians was not militarily justifiable." (Gedye & Rees, 1991, 1. oktober).

Wagner udtalte at Harris statuen ingen plads havde i Europa anno 1992, da budskabet ifølge ham var en hyldest til krig, hvilket står i modsætning til *kriterierne for postmoderne krigsmonumenter*, som var særlig fremherskende i Tyskland (Jensen, 2003: 79-81). Wagner mente ikke, at Tyskland selv var medskyldig i krigens udbrud, hvilket er tæt forbundet med *The Allied Scheme of History*. Han argumenterer for, at Harris' tæppebombninger ikke kunne retfærdiggøres militært, som viser, hvor selvmodsigende Wagners udtalelser er. Han vælger også at kritisere *The Allied Scheme of History's* fremstillinger, og Wagner bidrager til en tendens, som også har været muligt at påpege blandt flere engelske og tyske *erindringsfællesskaber*, der offentligt kritiserede de allieredes handlinger under krigen.

Den 22. maj 1992 udgav *The Times* artiklen "*Peace in pieces*". Fokusset i artiklen var på Bruce Kent og Paul Oestreicher, som ønskede at demonstrere imod Arthur Harris statuen ved at rejse Picasso due monument som et alternativ. *The Times* rapporterede samtidig om den

vrede, som demonstranternes monument havde skabt i Bomber Command Association veteranforening: "Unseemly scenes are likely. Veterans of Bomber Command yesterday declared they would launch an assault and flatten the statue as if it were a Nazi munitions factory." (The Times, 1992, 22. maj).

På baggrund af disse trusler, udtalte designeren af Picasso duen, Ernest Rodker, sig om truslerne og symbolikken bag hans værk:

"The Harris statue makes me sick. Ours is in honour of the victims of mass civilian bombing on both sides during the last war," og "I am not all surprised by their threats. We will not defend the dove if they attack it. We will not come to blows over a symbol of peace." (Ibid.).

Demonstranterne ønskede som *erindringsfællesskab*, at monumentet skulle symbolisere fred og være dedikeret til de civile, der mistede deres liv under tæppebombningerne. Som *erindringssted* havde Picasso duen til hensigt, at fokusere på fred og tab, og etablere en form for *erindringsarbejde* for demonstranter og tilskuere. For Bomber Command var statuen af Harris som *erindringssted* baseret på hyldest og patriotisme, og af den årsag argumenterede demonstranterne for, at Bomber Command Association havde et virkelighedsfjernt og nationalistisk syn på Harris (Ibid.). Dermed opstod der en konflikt mellem begge *erindringsfællesskaber* om, hvad Harris statuen som *erindringssted* skulle repræsentere.

Der argumenteres for, at demonstranterne var utilfredse med at Harris statuen ikke opfyldte *kriterierne for postmoderne krigsmonumenter* og ikke fremstillede tæppebombningerne som tragiske, moralsk forkerte og unødvendige, hvilket de forsøgte at imødekomme ved at få designet statuen af Picasso duen. Den fremherskende tendens hos dem og andre *erindringsfællesskaber*, som var imod Harris statuen, var en dedikation til opfyldelsen af *kriterierne for postmoderne krigsmonumenter*. Demonstranterne ønskede at sikre at statuen også gav anledning til *erindringsarbejde* og selvrefleksion, om hvorfor krigsstrategier af denne art aldrig skulle anvendes igen.

Den canadiske avis *The Ottawa Citizen* udgav den 25. maj 1992 en artikel omhandlende hændelserne under "Picasso due demonstrationen", hvor flere af demonstranterne var veteraner fra Bomber Command, som i denne sammenhæng ikke må forveksles med veteranerne fra Bomber Command Association. Der fandtes en gruppering af veteraner, som

havde været en del af Bomber Command, men som ikke var tilhængere af Harris eller Bomber Commands handlinger. De havde den opfattelse, at Harris' ledelsesbeslutninger ikke var humane, og havde kostet flere engelske piloter og tyske civile livet. De 120 demonstranter valgte at ære ofrene fra tæppebombningerne:

"The 120 people, some carrying pots of white chrysanthemums, yellow daisies and wooden doves in memory of air raid victims, marched from Trafalgar Square to the Royal Air Force memorial church of St. Clement Danes [...]" (The Ottawa Citizen, 1992, 25. maj).

En af demonstranterne var veteranpiloten Alastair Mackie, som udtalte sig kritisk om symbolikken og holdningen til Harris statuen blandt demonstranterne: *"The statue will be another sign of British incomprehension of the world outside,"* og *"Harris' policy of 'area bombing' was a euphemism for killing civilians."* (Ibid.).

Her bliver det tydeliggjort, at selvom de mange demonstrerende veteraner havde *direkte erindringer* fra 2. Verdenskrig, var det ikke ensbetydende med at de kobledede deres *livshistorie* sammen med veteranerne fra Bomber Command Association. De havde formet et *erindringsfællesskab*, hvor deres individuelle *livshistorier* blev koblet sammen til én samlet historie, hvor de delte et kritisk billede af England. *Erindringsfællesskabet* blandt veteranerne fra Bomber Command, men også andre kritiske fællesskaber som var mod statuen, begyndte at gå imod tankegangen i *The Allied Scheme of History*. Disse *erindringsfællesskaber* repræsenterer en tendens, hvor dele af befolkningen kritiserede de allierede nationer for ikke at tage ansvar for tæppebombningerne.

Foruden ovenstående var de kritiske veteraners erindringer om Harris' strategi, at den hverken militært eller moralsk kunne retfærdiggøres. Dette indikerede også at de kritiserede deres egen indblanding. Derudover kom veteraner med en kritik af Bomber Command Association valg, om at fremvise deres erindrings fortolkning, som var en hyldest til Harris og Bomber Command gennem *erindringsstedet*.

Den 27. maj 1992 skrev den tyske historiker Hans-Henning Abendroth en artikel for *The Times*. Han kritiserede, at der var englændere, som valgte at hylde Harris med en statue. Derudover havde han en kritik af den tidligere Bomber Command leder:

“Harris seems to have revelled in brutal warfare. For him, the killing and maiming of German civilians was part and parcel of the British war effort and not just the unintended by-product of the necessary destruction of German cities.” (Abendroth, 1992, 27.maj).

Abendroth udtalte derudover, at han ikke kunne forstå at Bomber Command Association, valgte at hylde en mand, som havde formet *de-housing* strategien, som han mente havde til hensigt at dræbe civile. Til sidst i artiklen fremhævede han et argument, som mange kritikere af Harris statuen senere har benyttet i denne *erindringspolitiske konflikt*: *“Had Harris been a German he would no doubt have been put on trial in Nuremberg. But since he was British a statue is erected in his honour.”* (Ibid.).

The Allied Scheme of History har formet den europæiske selvforståelse til en tro på at Tyskland var eneansvarlig for udbruddet af 2. Verdenskrig, men med de citater og den kritik Abendroth rejste, blev det tydeligt, at han argumenterede for at det var Tyskland, der skulle påtage sig offerrollen efter tæppebombninger, og Abendroth kritiserede de opsatte fremstillinger af *The Allied Scheme of History*.

10.2 Den engelske erindrings konflikt den 31. maj 1992

I dette afsnit vil analysen behandle, hvordan opstillingen af Arthur Harris statuen forløb, og som forrige afsnit har indikeret, var der inden rejsningen af statuen flere konflikter om opstillingen i det engelske samfund. Det stoppede ikke projektet, og den 31. maj 1992 blev statuen af Harris opstillede i London. I forbindelse med rejsningen var der flere aktører, som hylde og kritiserede Harris, og vi vil i dette afsnit inddrage deres reaktioner. Foruden disse reaktioner, var der også aktører andre steder i England, som udtalte sig om begivenheden, og deres reaktioner inddrages ligeledes i dette afsnit.

10.2.1 Fortalere for opstillingen af et mindemonument til Arthur Harris

1. juni, dagen efter opstillingen, udgav *The Times* en artikel om rejsningen af Arthur Harris statuen. I artiklen beskrev Peter Victor, som var journalist på artiklen, hvordan at over 900 mennesker deltog i begivenheden, heriblandt den tidligere engelske premierminister Margaret Thatcher. Hun var mødt op for at støtte projektet, som hun mente havde en stor plads i engelsk krigshistorie: *“I wanted to be here to pay tribute to all those who helped to win*

victory for freedom [...]. Without that victory Germany would not have been free today” (Victor, 1992, 1. juni).

Thatcher anså ikke statuen som en hyldest til Harris, men også som en hyldest til alle de engelske soldater, der havde deltaget under 2. Verdenskrig. Thatcher udtrykte, hvorfor statuen ville blive et betydningsfuld *erindringssted*, da statuens betydning ikke kun handlede om at minde de afdøde soldater, men også om at påvise, hvor stor effekt deres ofring havde haft for Tyskland i samtiden. Uden Harris og de andre soldater, havde tyskerne stadig været styret af en diktator som Adolf Hitler (Ibid.).

Brian Lucas, som var præst i RAF, deltog også ved rejsningen af statuen, og der kan argumenteres for, at han var en del af det samme *erindringsfællesskab* som Margaret Thatcher, idet han fremførte at Harris og Bomber Command sikrede frihed i Europa fra en *"cruel and ruthless dictator"* (Ibid.). Derudover udtalte Lucas:

“Churchill chose Arthur Harris to carry the war into the heart of enemy territory and so ensured victory and freedom in Europe. Had he and his crews not been successful, the invasion of Europe would have been greatly delayed and the outcome of the war very different. It had to be an all-out effort or bust.” (Ibid.).

Lucas fokuserede på, at Bomber Command ofrede sig for Europas frihed, og at det var fortjent, at de fik deres anerkendelse. Dette er et eksempel på den nationalistiske og patriotiske prægede erindringer som medlemmerne fra Bomber Command Association havde om Harris og Bomber Command (Ibid.).

Tv-optagelserne fra begivenheden gengav, hvordan flere hundrede mennesker iagttog begivenheden, og at der har været en stor opbakning til projektet. Blandt disse tilskuere interviewede *The Daily Telegraph* 78 årige Robert Blackley, som var en af Bomber Command veteraner, der var inviteret med til opstillingen. Han oplevede, hvordan rejsningen af statuen udviklede sig til en konflikt, da Blackley var vidne til, hvordan veteranerne sang *“For He's a Jolly Good Fellow”* imens demonstranterne råbte *“Harris was a mass murderer”*. Blackley udtalte til *The Daily Telegraph*, at han fik kastet rød maling på sig. Derudover udtrykte han, at demonstranterne ikke havde nogen ide om, hvad de demonstrerede imod, da

demonstranterne ikke vidste, hvordan tiden under 2. Verdenskrig havde været (Fenton, 1992, 1. juni).

Margaret Thatcher, Brian Lucas og Robert Blackley delte det samme syn på Harris, og støttede op om opstillingen, hvilket der kan have været flere grunde til. Alle tre havde haft en forbindelse til RAF i løbet af deres karriere, og er ud fra dette perspektiv, en del af det samme *erindringsfællesskab*. Dertil skriver vi i afhandlingen, at en fællesnævner ved *erindringsfællesskaber* (Se afsnit 4.2) er, at mennesker kan tilhøre den samme generation. Thatcher og Blackley oplevede begge 2. Verdenskrig, og har dannet sig nogle erfaringer fra den tid. Det samme var tilfældet i Blackleys udtalelse, da han mente at demonstranterne ikke vidste, hvad de demonstrerede imod. Robert Blackley stammede fra en generation, der havde *direkte erindring*, modsat de unge demonstranter, som kun havde *post erindring*. Denne forskel er med til at understøtte stridigheden i forhold til generationerne, men også den erindringskonflikt, der foregik om Harris statuen.

Den engelske dronning var en af hovedpersonerne under opstillingen, og skulle holde en tale foran forsamlingen. Som nævnt tidligere (Se afsnit 7.1.), var dronningen *Royal Patron* for Bomber Command Association, og havde anerkendt projektet fra begyndelsen. I artiklen fra *The Times* var der forskellige citater fra hendes tale:

"He was "an inspiring leader who carried a heavy burden of responsibility for more than three years," she said. "There is nowhere more fitting to honour him and his brave crews, more than 55,000 who died defending our country and freedom, than outside the RAF church" (Victor, 1992, 1. juni).

Som *Royal Patron* forsøgte dronningen at påvirke englændernes *kollektive erindringer*, og der kan argumenteres for, at Harris statuen som *erindringssted* havde et *erindringspolitisk* formål. I hendes tale var der fokus på, den indsats Harris havde gjort for sit land og ikke på konsekvenserne ved hans handlinger. Selv i det øjeblik, hvor dronningen blev afbrudt af demonstranterne var det tydeligt, hvilket formål hun havde med talen.

Tv-optagelser fra rejsningen angiver, hvordan dronningen var berørt over tilråb som "mass murdere", men at hun valgte fortsætte sin hyldest af Harris (YouTube: 00:45-01:00). Grundet sit *erindringsfællesskab* tilkoblede dronningen en bestemt holdning til statuen, og virkede på

tv-optagelserne til at fortrænge andre aspekter af statuens betydning. Ud fra et erindringspolitisk perspektiv, forsøgte dronningen at få samfundet til at følge hendes erindring af Harris og Bomber Command.

Det er tydeliggjort i tv-optagelserne, at et flertal af fortalere havde en forbindelse til RAF, og det er også en vinkel som artiklen "*Controversial statue unveiled in London*" fra *Waterloo Record* har haft fokus på. Journalisten berettede om veteraner, som gik til angreb på demonstranterne: "*Retired Royal Air Force men and their wives shouted "Go home!" and "Scum!" and tried to hit the protesters. Police arrested nine people*" (Kitchener, 1992, 1. juni).

Hos amerikanske *The Washington Post* udgav de også positive beretninger fra aktører, der deltog i begivenheden. Aktørerne i denne artikel havde også en tæt forbindelse til det engelske militær:

"This was long overdue in recognition of a very courageous man who did an extremely difficult job," said Kenneth James, a former flight engineer in his seventies who stood outside the church wearing a long row of war medals. "But most of all it honors the crew members who gave their lives, and that to me is what this statue is all about: my comrades" (Frankel, 1992, 1. juni).

Medierne havde også fokus på, hvordan aktører i andre dele af England reagerede på begivenheden i London, og *The Times* udgav en artikel, hvor de havde interviewet William Pendred på 72 år. Han beskrev, hvorfor statuen var den rette hyldest af Harris:

"He had a job to do and he did it well," Mr Pendred said. "We did not start the war and we were bombed. You will always get retaliation and civilian casualties in war. We suffered mass devastation in Coventry. When we were bombed that night we just thought it was another raid, but we soon knew it was really heavy. The devastation was terrible, but we just took it as part of the war" (Seton, 1992, 1. juni).

William Pendred var et barn, da han var vidne til tyskernes angreb på katedralen i Coventry og resten af byen i november 1940. Ud fra interviewet kan der argumenteres for Pendreds holdning, at Harris' bombing af Dresden var retfærdig, da tyskerne havde startet krigen. Pendred argumenterede for, at det ikke havde indflydelse på ham, at der døde civile under

angrebet i Dresden, da der var borgere, der mistede livet under angrebet i Coventry (Ibid.). Pendred tilkoblede denne mening til statuen af Harris, og det medførte, at han blev en del af det samme *erindringsfællesskab* som blandt andre Kenneth James.

10.2.2 Modstandere af opstillingen af et mindemonument til Arthur Harris

Blandt de demonstranter, der deltog ved rejsningen af Arthur Harris statuen, interviewede *The Times* Dennis Bols. Han var tidligere pilot hos Bomber Command, og var imod en hyldest af hans tidligere chef. Til opstillingen stod han med et stort banner, hvor der stod "*Honour 55,573 air crew, not Butcher Harris*" (Victor, 1992, 1. juni). I forhold til flere af hans tidligere kollegaer, havde Bols en anden erindring om Harris.

"Across the barricade, Dennis Bols, a former flight navigator with Bomber Command, called it "disgraceful that we honor a psychopath, a murderer and a megalomaniac who killed women and children. For the Queen Mother to come here, it defies belief, especially at a time when we're trying to draw together in Europe" (Frankel, 1992, 1. juni).

Bols tilkoblede en negativ mening til *erindringsstedet*, og var med til at bidrage til erindrings konflikten. Selvom Bols havde en negativ holdning, havde han flere elementer til fælles med fortalere som blandt andre Kenneth James. Dette angiver, hvordan et menneske kan være en del af flere forskellige *erindringsfællesskaber*.

John Gay på 73 år var til stede ved demonstrationen, hvor han også valgte at demonstrere mod Harris:

"One has the greatest sympathy with relatives of airmen who were lost. But the way to commemorate them is with a simple monument to the casualties, not a bombastic statue of a man responsible for those terrible raids" (MacKinnon, 1992, 1. juni).

Gay mente at statuen var et betydningsfuldt *erindringssted*, da det også var en hyldest til de afdøde soldater, men det var et problem, at Harris var valgt som frontfigur. Valget af Harris gjorde Gay til modstander af projektet. Der kan argumenteres for Gays erindringer var baseret på en refleksion af, hvad han har erfaret tidligere i forbindelse Bomber Command, og det kan konkluderes, at Gay og Bols var en del af det samme *erindringsfællesskab*.

Et af de elementer, som har medført at Gay og Bols var en del af samme *erindringsfællesskab* er, at de stammede fra samme generation. Dette er ikke altid et afgørende pejlemærke for, hvornår aktører ender i det samme fællesskab, da der også var mange unge, som var i det samme *erindringsfællesskab* som Gay og Bols. Ved at nærstudere tv-optagelserne fra rejsningen af statuen, kan det observeres, at unge aktører demonstrerede imod statuen. Der var mødt flere unge aktører op med skilte, hvor der stod "*Remember the victims of war on all sides*" (YouTube: 01:16-01:20). Optagelserne gengav også billeder af politiets anholdelser af demonstranterne, hvor det var unge mænd, som blev anholdt (YouTube: 01:55-02:01).

Ud fra vores analyse af denne periode, var der ganske få aktører, som ikke havde forbindelse til militæret, der udtalte sig negativt om Harris. Grunden til dette kan vi ikke belyse, men journalisterne er ikke lykkedes med at få det perspektiv med i deres artikler. Dette gør sig ligeledes gældende hos *Philadelphia Inquirer*, som valgte at interviewe to Bomber Command veteraner, og sætte deres synspunkter op mod hinanden. Veteranen, som var imod Harris, hed Dennis Bowles, og han havde i protest valgt ikke tage sine krigsmedaljer på. I stedet havde han valgt at stå med et banner, hvorpå der stod "*Protest on Behalf of Thousands of Incinerated Women and Children. Honor 55,573 Aircrew, Not Butcher Harris*". Og Bowles holdning til Harris var klar: "*Harris is beneath contempt, a megalomaniac, a psychopath, a war criminal like Attila the Hun [...] He committed outrages that will live for a thousand years*" (Eichel, 1992, 1. juni).

Dette var med til at tydeliggøre, at det ikke var alle Bomber Command veteranerne, som støttede op om dronningens formål eller holdning til statuen. Derudover understøtter dette også, hvordan *erindringsfællesskaber* kan opstå på baggrund af flere forskellige elementer, som ikke har en forbindelse til miljø eller erhverv.

For at oplyse sine læsere om begivenheden i London, havde *The Times* også udgivet en reportage fra Coventry. Reportagen fokuserede på erindrings konflikten blandt de to parter, heriblandt William Pendred som støttede op om statuen. I samme artikel optrådte Paul Oestreicher og John Petty. Oestreicher var direktør for det internationale ministerium hos katedralen i Coventry, og Petty var forstander for samme katedral.

Det skal nævnes at konflikten blandt parterne i Coventry ikke fremgår tydeligt, som det var tilfældet i de andre artikler i vores analyse, men at erindringer var forskellig blandt parterne. Oestreicher var med til at placere den 6 fod hvide Picasso due ved stedet for opstillingen af

statuen, som modtræk til statuen, idet han ikke mente at rejsningen af statuen ville gavne englænderes forhold til tyskerne (Seton, 1992, 1. juni), og Petty delte et lignede synspunkt.

“the Very Rev John Petty, Provost of Coventry Cathedral, issued a statement saying they understood and sympathised with friends in Germany who might be hurt or offended by the statue, but asking them to show generosity of spirit and understanding in sympathising with veterans of Bomber Command” (Ibid.).

Dertil fortalte Petty, at forsoning var det vigtigste element, og at deres tanker var med borgerne i Dresden og Köln under deres morgenbøn, der foregik på samme tid som opstillingen i London.

Der kan argumenteres for, at der ved Paul Oestreichers og John Pettys udtalelser var tale om *folkets erindring* (Se afsnit 4.1). De forsøgte ikke at fortsætte den *officielle erindring* af Harris og Bomber Command, som dronningen havde fokus på ved sin tale. De mente i stedet at der skulle tages hensyn til, hvordan tyskerne tog imod statuen. For dem var Harris statuen ikke et symbol på succes, men i stedet på rædsler, hvor flere tyskere refererede til ham som “Butcher” Harris. Dette ville Oestreicher og Petty have at englænderne tog hensyn til.

Oestreicher og Pettys *erindringsfællesskab* var opstået grundet deres tilhørsforhold til katedralen i Coventry, da *erindringsfællesskaber* kan blive dannet mellem mennesker fra samme gruppe. Deres formål var at se fremad, i modsætning til William Pendred som befandt sig i byen, da tyskerne angreb, og af den grund havde en anden opfattelse af statuen. Oestreicher og Petty var ikke de eneste aktører, der havde denne holdning til statuen af Harris. Organisationen *The British Dresden Trust* blev etableret, da de også ønskede at se fremad, og at bidrage til genopbyggelsen af Frauenkirche i Dresden. Dette vil blive udfoldet senere i afhandlingen (Se afsnit 10.3.2).

Demonstranter på den ene side, og Bomber Command veteraner på den anden side. To forskellige *erindringsfællesskaber* med to forskellige erindringer af samme problemstilling om en historisk begivenhed, hvor den engelske dronning forsøgte at bestemme, hvordan resten af landet skulle erindre Harris og Bomber Commands indsats. Det er den konflikt, som vores analyse konkluderer har været essentiel på dagen, hvor statuen blev offentliggjort.

10.3 Den engelske erindrings konflikt efter den 31. maj 1992

Vores analyse peger på, at erindrings konflikten om Harris og Bomber Command, stadig var aktuel i mediedækningen efter 1992 og frem til i dag, og det skyldes statuen af Bomber Command Memorial, som blev offentliggjort i 2012. Denne statue var medvirkende til, at debatten om erindrings konflikten fortsatte, men ikke i samme omfang som i 1992. I dette afsnit vil afhandlingen behandle erindrings konflikten om Harris og Bomber Command efter opstillingen af Harris statuen, belyst gennem forskellige aktørers argumenter og fremstillinger af debatten. Dermed vil afhandlingen undersøge, hvorvidt der er nogle generelle tendenser blandt konfliktens aktører, som udtrykker elementer fra deres erindringer af Harris i årene efter statuens opstillingen.

10.3.1 Fortalere for Arthur Harris og Bomber Command efter 1992

Den 23. oktober 1997 skrev *The Independent* artiklen "*Rewriting History: Bomber Harris was unfairly blamed for terror raids*". Artiklen berettede at der havde været placeret en lyserød nellike ved foden af Arthur Harris statuen. Blomstens farve kan analytisk tolkes på mange måder, da denne farvesymbolik er associeret med kærlighed. Vedkommende, der havde lagt blomsten, var beundrer af Harris og Bomber Command, og *The Independent* var kommet frem til samme konklusion og beskrev, hvordan visse engelske *erindringsfællesskaber* anså Harris som en nationalhelt og fortsat hyldede hans indsats.

Artiklen belyste, hvordan Harris statuen i 1997 stadig var udsat for hærværk, men ikke i samme grad som i 1992. Avisen gjorde samtidig opmærksom på, hvordan mange englændere, gennem Harris statuen, fortsat blev påmindet om de krigshandlinger som England havde udført under krigen. Statuen som *erindringssted* havde den effekt, at den blev en negativ påmindelse for visse *erindringsfællesskaber*. En påmindelse om tæppebombningernes konsekvenser for tyske civile. Tæppebombningerne var for nogle engelske *erindringsfællesskaber* stadig kritisable, og de var begyndt at give Harris en ny nedladende titel "*Britain's War Criminal*" (Burrell, 1997, 23. oktober). Avisens observation af den generelle holdning til Harris og Bomber Command i 1997 var, at erindringerne stadig var splittet, og at der ikke fandtes en samlet national *kollektiv erindring* om Harris eller Bomber Command på daværende tidspunkt (Ibid.).

Herefter interviewede *The Independent* historikeren Richard Overy. Gennem klassificerede dokumenter fra Bomber Command, kunne han konkludere, at det havde været Air Chief Marshal Charles Portal og ikke Harris, der havde været fortalere for en offensiv strategi med tæppebombningen. Ifølge Overy gik Harris imod Portals ønsker og formindskede tabene af civile gennem hans *de-housing* strategi:

"The result was that, while Harris was well aware there would be huge casualties from his bombing missions, fewer people died than might have been the case had the Portal strategy been fully implemented" (Ibid.).

Overy påpegede at Harris' strategi om tæppebombning var mere effektiv i kampen mod Tyskland end, hvad en række kritikere ville indrømme. Overy argumenterede til sidst i artiklen for, hvor vigtigt det var at have kendskab til historien bag Harris og Bomber Command, da det kunne medføre omfattende negative konsekvenser i nutiden:

"There is no doubt that people at that time and now felt it was immoral. But the bombing turned out to be a critical factor in limiting Germany's war capability in the last years of the war," he said. "People in Germany are starting to talk about the bombings as war crimes in the same breath as the Holocaust or the atrocities on the Eastern Front. Getting the record straight is more important than ever." (Ibid.).

Overy var bekymret over de tendenser, der var begyndt at udvikle sig i Tyskland, hvor tyskerne sammenlignede tæppebombningerne med de folkemord, der var begået i koncentrationslejre og på østfronten. I tyske højreradikale politiske partier og *erindringsfællesskaber*, brugte partierne tæppebombningerne til *erindringspolitisk* at argumentere for, at de allierede havde udført grusomme krigsforbrydelser, som kunne sammenlignes med det nazistiske Tysklands. Dette var en måde, hvorpå de kunne rehabilitere socialnationalismen i landet. Overy fandt denne politiske udvikling bekymrende og gav udtryk for, at han med sin forskning ønskede at sikre, at den sande historie om Harris og Bomber Command blev mere udbredt.

Flere engelske historikere valgte at diskutere med de tyske højreradikale gruppers *erindringspolitiske* fremstillinger, herunder Tysklands offerrolle under 2. verdenskrig. Historikere havde efter opstillingen af Harris statuen i 1992 fået adgang til et større antal klassificerede dokumenter og arkivafdelinger, som indeholdt hidtil ukendt materiale om

Bomber Command. Historikerne kunne få et større indblik i, hvad der foregik hos Bomber Command i et politiske perspektiv under 2. Verdenskrig, som ifølge Overy argumenterede for, at forhindre at den *kollektive erindring* fordrejede sandheden om Harris og Bomber Command.

Den 16. februar 1998 udgav avisen *The Birmingham Post* artiklen "*Harris may have been right after all*", hvor der var et interview med RAF's officielle historiker Sebastian Cox, som argumenterede for, at nyfundne kilder kunne genoprette Harris' renomme. I slutningen af krigen var der blevet afgivet en officiel rapport om effektiviteten af strategien for tæppebombningen, og ifølge denne rapport resulterede bombningerne i kun at ødelægge syv procent af Tysklands samlede krigsindustri. Rapporten var aldrig blevet signeret af RAFs ledelse, men havde en negativ indvirkning på Harris' og Bomber Command's omdømme og senere erindringer om dem. Cox havde gennem tidligere lukkede arkiver fra USA og Tyskland kunne konkludere, at tæppebombningerne havde haft en større indflydelse på ødelæggelsen af den tyske krigsindustri, end hvad den officielle RAF rapport havde antaget. Han mente på baggrund af dette, at Harris var en "*scapegoat*" (Woodcock, 1998, 16. februar). Derudover mente han, at kritikken vedrørende statuen var baseret på manglende viden for den politiske situation, som Harris havde stået i.

Rapporten var ifølge Cox, skrevet af en af Harris' største kritikere, Solly Zuckermann. Zuckermann var rådgiver for Bomber Command under krigen, og havde ifølge Cox skrevet rapporten for at retfærdiggøre sin egen rolle. Cox belyste de amerikanske rapporter om bombningerne, og at der med Harris' *de-housing strategi* blev produceret 35 færre kampvogne og 31 procent færre fly i Tyskland, som underbyggede at de allierede ikke havde vundet uden anvendelse af tæppebombningerne: "*We have only now been able to show that the bombing offensive was actually far more effective than has previously been portrayed.*" (Ibid.).

Cox var præget af sine erfaringer i RAF, og brugte sin baggrund som historiker til at forsøge at forsvare Harris. Cox kritiserede modstandere af Harris for at gøre ham eneansvarlig for tæppebombningerne, og til at fejlkalkulere effekten af tæppebombningerne. Cox udtalte at det havde haft en negativ betydning for videre erindringer om Harris og Bomber Command, og for at skabe en positiv erindring, ønskede han at sætte fokus på dette. Der er flere steder i analysen tegn på, hvordan visse historikere i denne erindrings konflikt blev en del af

debatten, hvilket gælder historikere som Abendroth, Overy og Cox. Engelske aviser har brugt disse eksperter holdninger til, at få faktabaserede meninger frem og nuancere fortalernes og modstandernes argumenter. Disse historikere blev erindrings aktører, idet det ikke kunne undgås, at de også gav deres egne holdninger til kende. Dette påvirkede andre erindrings aktører, og understøttede at Bomber Command Association blev influeret af Cox, i forhold til hvordan de skulle håndtere budskabet om monumentet af Bomber Command fra 2012.

Da Bomber Command Memorial blev offentliggjort den 28. juni 2012, udgav *The Times* artiklen "*Bomber Command honoured at last: Inscription to all victims wins German blessing*". Flere *erindringsfællesskaber* i Tyskland havde været kritiske over for monumentet, da det første gang blev annonceret i 2010. *Erindringsfællesskaberne* havde sidenhen givet deres accept, hvis monumentet opfyldte ét krav, som gik på at monumentet skulle *erindringsfællesskaber* være dedikeret til alle ofrene for bombningerne. Dette krav blev opfyldt, og på mindepladen blev der skrevet: "*those of all nations who lost their lives in the bombing of 1939-1945*" (Charter & Coghlan, 2012, 28. juni).

I modsætning til Harris statuen som *erindringssted*, kan der argumenteres for, at Bomber Command Memorial var et *erindringssted*, der havde til formål at symbolisere sorg over for de afdøde piloter og civile. Det *erindringsarbejde* som de besøgende skulle foretage og reflektere over, var dermed forskelligt fra statuen af Harris. Dette betød at mange forskellige *erindringsfællesskaber* accepterede Bomber Command Memorial i højere grad, idet det levede op til *kriterierne for postmoderne krigsmonumenter*.

I tabloidavisen *The Daily Express* var der også stor opbakning til Harris og Bomber Command Memorial. Avisen oprettede en kampagne, hvor de forsøgte at samle penge ind til opstillingen af Bomber Command Memorial, og de udgav artiklen "*Daily Express Crusade: It's time to honour Bomber Command Heroes*" i 2010. Avisen skrev at det var vigtigt at ære heltene fra Bomber Command, da "*Bomber Command's activities became cloaked in controversy and opinion has since been divided on the decisions of [...] Arthur Harris*" (Callan, 2010, 28. september).

Journalisten havde også interviewet den tidligere popstjerne og medlem af gruppen Bee Gees, Robin Gibb. Han havde i mange år forsøgt at få monumentet opstillet, og fortalte hvorfor det var vigtigt at englænderne bidrog til projektet. Han valgte at inddrage flere eksempler, som

understøttede, hvor heltmodig Bomber Command havde været under 2. Verdenskrig og konkluderede derudover: *“These guys are heroes - they saved the world and they deserve the best”* (Ibid.).

The Daily Express lykkedes med at samle 1.500.000 pund ind til projektet, og avisen har siden dengang haft en positiv vinkel på Bomber Command, når de blev omtalt i *The Daily Express*’ udgivelser. Dette blev tydeliggjort i 2017, hvor de interviewede Bomber Command veteranen Jo Lancaster i artiklen *“War pilot who flew RAF’s first 1.000-bomber raid joined bombers to avenge friends”*. Afhandlingen kan argumentere for, at journalisten forsøgte at retfærdiggøre Harris og Bomber Commands aktioner under 2. Verdenskrig. Journalisten Constance Knox beskrev, hvordan England led under angrebene fra Luftwaffe, og inddrog Lancaster, som forklarede hvilke konsekvenser Coventry Blitz havde på ham og hans nærmeste:

“I was present on November 14, when Coventry was bombed. It is my second home so i was highly incensed about that. I lost some friends. I found a way into Bomber Command as i was keen to do what i could” (Knox, 2017, 28. maj).

Ved at udgive denne artikel deltog Knox i *mindekulturen*, og havde en nationalistisk tilgang at erindre Bomber Command på. De var helte, som kæmpede for deres land, og de havde fortjent den anerkendelse, som de nu fik med opstillingen af Bomber Command Memorial. Denne holdning var tydelig til sidst i artiklen, hvor Knox inddrog citater fra Jo Lancaster, men også en anden veteran, Bill Lucas, som begge mente at de havde fortjent monumentet, da de risikerede deres liv for England efter angrebene på Coventry (Ibid.).

Bomber Command Memorial har også gjort andre end Bomber Command veteranerne tilfredse, blandt andet Dresdens borgmester Helma Orosz, som argumenterede for det positive af rejsningen af monumentet. Hun udtalte at monumentet bidrog til en forsoning mellem de to lande: *“It is a further gesture of reconciliation between Britain and Germany”* (Callan, 2010, 28. september). Dermed havde monumentet også til formål, at forsoning den engelske og tyske *kollektive erindring* om 2. Verdenskrigs begivenheder, herunder tæppebombningerne. Dette skulle bidrage til at afslutte den erindring konflikt, der havde været til stede siden slutningen af 2. Verdenskrig, og som blev forstærket i forbindelse med statuen af Arthur Harris. Historikeren Sebastian Cox: *“We were particularly concerned that*

this wasn't seen as triumphalist. It's not about beating the Germans or winning the war. It is about the people who died." (Ibid.).

Dette citat er et eksempel på, at en historiker også kan fungere som erindrings aktør, idet Cox bekræftede at aktørerne bag monumentet ønskede at fremstille sorg fremfor hyldest. De ønskede dermed at undgå en større erindrings konflikt, som var tilfældet med Harris statuen i 1992.

10.3.2 Modstandere af Arthur Harris og Bomber Command efter 1992

Som nævnt tidligere i afhandlingen, udviklede Frauenkirche sig til at blive et *erindringssted* for englændere, som ikke ønskede at hylde Harris eller hans statue. En af dem var 59 årige Alan Russell, som også demonstrerede ved opstillingen i 1992, hvor han havde medbragt et banner for at signalere sin utilfredshed (The Times, 2019, 10. april). Russell mente, at England stod bag tæppebombningerne, og det var det som havde fået ham til at gå imod den *officielle erindring* om Harris, og som fik ham til at bidrage til genopbyggelsen af Frauenkirche og danne *The British Dresden Trust* (Ibid.). I 1995 udtalte Russell sig om, hvad målet med genopbyggelsen af Frauenkirche var:

"Dresden is something that lurks in the darker corners of the British national consciousness. We hope that the rebuilding will be the vibrant symbol of a new future." (The Times, 1995, 13. februar).

Med sine handlinger gik Russell imod den *officielle erindring*, og fremførte sine egne erindringer, som han ikke mente eksisterede i den engelske bevidsthed. Han ønskede at flere ville gøre det samme, og på den måde danne en ny *folkets erindring*. Denne form for erindring er bygget på sociale erindringer og indeholder grupper, som deler de samme erfaringer, og efterfølgende var der flere aktører, der delte Russells erindring om tæppebombningerne. HRH Hertugen af Kent blev *Royal Patron* for organisationen, som sikrede at englændere blev gjort opmærksom på projektet, og i et interview med *The Independent* i 1995 udtalte Hertugen af Kent, at genopbyggelsen af Frauenkirche skulle være et symbol på en positiv fremtid for forholdet mellem England og Tyskland. Dette var en modsætning til, hvad han mente Harris statuen havde bidraget med i 1992. Som *erindringssted* skulle Frauenkirche være et sted, hvor tyskere og englændere kunne mindes ofrene der døde i Dresden (Crawshaw, 1995, 14. februar).

Hertugen af Kent og Alan Russell forsøgte at skabe en ny *folkelig erindring*. Hertugen af Kent valgte at undskylde for Bomber Commands tæppebombninger: "*We deeply regret the suffering on all sides in the war. Today, we remember especially that of the people of Dresden.*"(Ibid.).

Alan Russell lykkedes med at påvirke andre aktører og deres erindringer, som dermed skabte flere tilhængere af hans *erindringspolitik*. En af dem var dronningen, som englænderne kunne læse i artiklen "*British pay to restore church's crowning glory*" fra *The Times*. I artiklen stod der, at dronningen samt den engelske regering havde doneret en check på 50.000 pund til genopbyggelsen (*The Times*, 1995, 13. februar). Der kan argumenteres for, at selvom aktørerne bag den *officielle erindring* ikke tog officiel eller direkte afstand til Harris' tæppebombninger, lå der en signalværdi i deres donationer til *The British Dresden Trust*, hvor de anerkendte Dresdens tab og at de ikke mente at angrebet på Dresden var etisk korrekt. Dette er et eksempel på, at Alan Russell med *The British Dresden Trust* blev *erindringsbeslutningstager*, idet han havde et ønske om at ændre erindringerne af Harris, og samtidig tage ansvar for Harris' handlinger, ved at bidrage til genopbygningen af Dresden.

Det var ikke kun i de tidlige år efter rejsningen af statuen, at erindrings konflikten vedrørende tæppebombningerne pågik i England. *The Independent* udgav i 2016, 23 år efter opstillingen, artiklen "*A killer on every street corner*", som indikerede at konflikten stadig var aktuel. I artiklen argumenterede Charlie Gilmour for sin holdning om, hvorfor Harris burde fratages sin statue i London:

"On 'murder mile', the Empire's heroes in marble and bronze are steeped in innocent blood In Britain, if you're a mass murderer, your fate seems to depend largely on how many people you kill. Slaughter a few innocents and you'll be counting bricks in Belmarsh for the rest of your years; spill the blood of continents and it's Portland stone and a plaque in your honour [...] When I arrive on the Strand to begin this atrocity tour, the first item on the agenda - a larger-than-life statue of Sir Arthur "Bomber" Harris - is under armed guard " (Gilmour, 2016, 12. februar).

Gilmours modstand til statuen, stemte overens med holdningen fra en artikel af BBC fra et år tidligere. Journalisten Finlo Rohrer havde fokus på, hvorvidt det var moralsk korrekt at fjerne en statue som Harris'. Ifølge Rohrer bidrog rejsningen af statuen til den konflikt, der stadig

var til stede i England, idet statuen havde været udsat for hærværk op til flere gange (Rohrer, 2015, 23. december). Der var også argumenter fra andre englændere, som mente at det stadig var mærkværdigt at hylde Harris:

"We need not be proud of a man who, for all his professional skill and dedication, committed the force to acts of destruction devoid of direct military value, of which people of humane and Christian sentiments have long been bitterly ashamed" (Ibid.).

Der kan argumenteres for, at Gilmour og Rohrer med deres artikler ønskede, at statuer på daværende tidspunkt skulle være relateret til ofre for krigen, og ikke hylde en krigspersonlighed. Budskabet skulle relateres til sorgen, og dette mente de ikke var tilfældet med Harris statuen. Dette kan være en af grundene til, at der fandtes aktører over 15 år senere, som stadig ikke havde accepteret statuen af Harris.

For at undersøge, hvor stor en betydning den *erindringspolitiske konflikt*, som Arthur Harris statuen skabte, havde, er det også relevant at inddrage *erindringsstedet* Bomber Command Memorial i dette afsnit. Monumentet som er rejst i en tid, hvor modstanden til en militær hyldest fortsat var til stede i samfundet. *The Guardian* udgav i 2006 en artikel, hvor de interviewede filosofen AC Grayling, som kritiserede Bomber Command:

"The tremendous courage and sacrifice of Bomber Command is something to admire. On the other hand, area bombing was a very serious mistake and a moral crime. Somehow you've got to hold those facts together. Any memorial is worthwhile, but to think of applauding Bomber Command in mass murdering civilians night after night would be wrong" (Smith, 2006, 20. august).

Denne holdning delte Jan Melichar også, og i interviewet betvivlede han Bomber Commands modighed. Melichar arbejdede for *The Peace Pledge Union* og udtalte, at det ikke var modigt tage livet af uskyldige civile, uden de havde en chance for at undslippe (Ibid.). Der kan argumenteres for, at Grayling og Melichar var en del af en *mindekultur*, som mente at det uetiske ved at bombe civile under tæppebombningen skulle tjene som et symbol, der skulle tages højde for i nutiden. Det mente Grayling og Melichar ikke havde været tilfældet, da planerne om fremtidige monumenter til ære for Bomber Command stadig var aktuelle.

Som nævnt tidligere i afhandlingen, havde Jörg Friedrich med sit værk bidraget til, at englænderne havde fået en større sympati for Tyskland, og de begyndte også at se tyskerne som ofre for Bomber Commands angreb. I vores analyse er det ligeledes muligt at finde engelske aktører, som mente at andre englændere burde have lyttet til Friedrich. En af dem var W. F. Deedes, som skrev artiklen *"Was this bombing really necessary?"* for *The Daily Telegraph*. Deedes var tidligere engelsk soldat og øjenvidne til, hvilke konsekvenser tæppebombningerne fik for de tyske byer, og han forholdt sig kritisk til Bomber Commands aktioner:

"I do not think we can wave aside [Jorg Friedrich]'s request to look our past in the face. Ever since the day I entered the city of Bremen with leading elements of General Horrocks's 30 Corps, very close to the end of the war, and saw the consequences of our fire-bombing, my mind has been torn by what we did there" (Deedes, 2002, 25. november).

Selvom Deedes, ifølge ham selv, havde haft denne holdning i mange år, var det først efter udgivelsen af Friedrichs værk, at han valgte at stå frem offentligt, og han var ikke den eneste, som valgte at udtrykke sin holdning.

Stuart Jeffries udgav artiklen *"Fanning the flames"* i *The Guardian*., hvori han havde interviewet Friedrich. Jeffries fremstillede i artiklen en kritisk tilgang til Bomber Command, og belyste hvorfor Friedrichs værk kunne argumentere for dette. I artiklen var der også en kritisk tilgang til dronningen og hendes erindring af tæppebombningerne. Jeffries havde fokus på, at dronningen burde have udvist en form for symbolsk gestus, for at vise sin anerkendelse af de civiles lidelser og tab i Tyskland. Hun havde muligheden i 2004, da hun besøgte Frauenkirche, men hun valgte ikke at vise nogen tegn for anerkendelse af ofrene for tæppebombningerne (Jeffries, 2006, 23. december).

Artiklen er et eksempel på, at medierne stadigvæk belyste erindrings konflikten i årtierne efter opstillingen af Harris statuen, hvilket blev tydeliggjort i slutningen af artiklen. Jeffries havde valgt at interviewe tidligere Bomber Command veteraner og overlevende fra tæppebombningerne, og satte deres erindringer i relation til hinanden. I artiklen udtalte Ted Groom fra Bomber Command, at tyskerne havde fortjent tæppebombningerne. Gretel Simon, som overlevede tæppebombningerne, udtalte derimod hvordan hun kæmpede for sit liv, da bomberne ramte Kassel i 1943 (Ibid.). Selvom Jeffries valgte at bringe begge sider af

konflikten, kan der argumenteres for, at hans sympati lå hos Gretel Simon, fremfor Ted Groom, da han fokuserede på konsekvenserne ved Harris' tæppebombninger.

Stuart Jeffries fra *The Guardian* og W. F. Deedes fra *The Daily Telegraph* inddrog begge Friedrichs holdning til at fremme deres egen erindringer, og udtrykte at der burde rettes en kritik mod Bomber Command. Som nævnt tidligere (Se afsnit 5) inddrog højreradikale politiske partier i Tyskland også Friedrich, for at fremme deres erindringer og politiske formål, og der kan argumenteres for, at flere engelske medier fulgte samme metode som disse partier. Flere engelske medier valgte at give Friedrich spalteplads, og satte på den måde spørgsmålstegn ved Harris og Bomber Commands tæppebombninger.

Hos de engelske tabloidaviser var der et stort fokus på dette. *The Daily Mail* udgav i 2012 artiklen "*The heroes of Bomber Command deserve their memorial... unlike the butcher who led them*". I denne artikel er det tydeligt, at den *erindringspolitiske konflikt* som opstod i 1992, stadig var aktuel. Peter Hitchen gav i artiklen udtryk for en kritik af Harris, og mente at Harris statuen skulle rives ned, da Bomber Command havde fået Bomber Command Memorial. Hitchen mente at Harris ikke havde fortjent nogen anerkendelse og skrev:

"But not since the futile carnage of the Somme in 1916 had any British military command been so wasteful of young life, broken so many homes, destroyed so many futures, turned so many living, laughing human beings into corpses" (Hitchen, 2012, 30 juni).

I denne artikel blev *The Daily Mails* læsere gjort opmærksomme på, hvor stor en forbrydelse tæppebombningerne i Dresden havde været. Peter Hitchen havde en holdning til Bomber Command Memorial og Harris statuen, og ud fra hans udtalelser skyldes det *kriterier for postmoderne krigsmonumenter*. Dette har været en gennemgående tendens blandt aktørerne, som har været modstandere af Harris og Bomber Command, da der kan argumenteres for, at flere har brugt elementer fra *kriterier for postmoderne krigsmonumenter* i deres argumentation. Dette kunne ses i perioden fra før opstillingen af statuen, hvor Paul Oestreicher argumenterede for, at det skriftlige indhold på statuen af Harris skulle have fokus på ofrene, frem for at hylde Arthur Harris (Se afsnit 10.1.1). Dette bekræfter at aktørerne havde et fokus på *kriterier for postmoderne krigsmonumenter*, og har derudover taget afstand til monumenter, som ikke har opfyldt disse kriterier.

Ved at studere Hitchens udtalelser, kan der argumenteres for, at tendensen med *kriterier for postmoderne krigsmonumenter* fortsatte her. Han nævnte at det var godt, at Bomber Command fik sin hyldest: “*Heaven knows it is time their sacrifice, and the equal bravery of those who survived, was marked. A medal would be nice, too*” (Ibid.). I forlængelse af dette gjorde Hitchen det endnu en gang klart, at “*Harris deserves no such commemoration*” (Ibid.).

Hitchen afsluttede artiklen med “*To this day, few British people know what we actually did to Germany*”, og skrev at Bomber Commands tæppebombninger var værre end Luftwaffes angreb på Coventry (Ibid.). Det stod i kontrast til, hvad *The Daily Express*’ generelle holdning var til Bomber Command. Som nævnt tidligere havde *The Daily Express* givet udtryk for, hvor heltedige Bomber Command havde været, og at tæppebombningerne var hævn for Coventry Blitz.

Det store modsætningsforhold mellem de to tabloidaviser tydeliggøres, når de omtalte Harris. *The Daily Express* anerkendte Harris for at have gjort en indsats, som andre ikke kunne have gjort. Derudover mente de, at Harris var blevet gjort til sydebuk:

“*But particularly after the Dresden raid, in which 35,000 people died Churchill, afraid of being branded a war criminal, distanced himself from the campaign. At the end of the war Harris did not receive the recognition he deserved for his role*” (Callan, 2010, 28. september).

En modsætning til *The Daily Mails* erindringer af Harris:

“*Arthur Harris had no such excuse. [...] As Harris himself said, the aim of his offensive should be unambiguously described as ‘the destruction of the German cities, the killing of German workers, and the disruption of civilised life throughout Germany’*” (Hitchen, 2012, 30 juni).

The Daily Mail støttede ikke Bomber Command Memorial, som *The Daily Express* gjorde, og et år senere i 2013, bragte *The Daily Mail* et kritisk perspektiv på Harris og Bomber Command. De udgav artiklen “*I would have destroyed Dresden again*”: *Bomber Harris was unrepentant over German city raids 30 years after the end of World War Two*”. Journalisten Suzannah Hills havde skrevet, at der var blevet fundet et gammelt interview med Harris, som var filmet i 1977. Heri beskrev Hills, hvordan Harris ville angribe Dresden igen: “*He said:*

“If I had to have the same time again I would do the same again, but I hope I wouldn't have to.” (Hills, 2013, 11. februar).

I artiklen var der en negativ vinkling på Harris, da der var fokus på, hvordan tæppebombningerne var kontroversielle, og at Harris stadig 30 år efter forsvarede sin beslutning, selvom det tog livet af 25.000 civile tyskere (Ibid.).

At *The Daily Express*, i modsætning til *The Daily Mail*, støttede Bomber Command viste en tendens, som også har været synlig før, under og efter opstillingen af statuen igennem denne afhandling. Mange af aktørerne, som støttede Harris og Bomber Command, mente at den manglende anerkendelse havde været et stort problem. Veteranen Douglas Radcliffe argumenterede for, at Harris skulle anerkendes ved at retfærdiggøre Harris' tæppebombninger (Se afsnit 10.1.1). Et argument som også blev brugt i forbindelse med rejsningen af Harris statuen, hvor Brian Lucas udtalte, at Harris og Bomber Command, med deres tæppebombninger, sikrede frihed i Europa fra Adolf Hitler og nazisterne. De havde fortjent statuen og anerkendelsen (Se afsnit 10.2.1).

Uden at dokumentere, hvorvidt englænderne var enige med *The Daily Mails* eller *The Daily Express'* erindringer af Harris, voksede modstanden til Harris i denne periode. Dette kom til udtryk, da Royal Air Force Benevolent Fund havde problemer med at samle penge ind til Bomber Command Memorial i 2012. Et problem som de ikke havde oplevet i forbindelse med opstillingen af Arthur Harris statuen. En grund til den manglende støtte kan være, at flere veteraner ikke længere levede i 2012, samt hvorvidt samfundet i England havde fokus på at hylde soldater fra 2. Verdenskrig.

Dette betød at Royal Air Force Benevolent Fund ønskede, at Bomber Command veteraner skulle kontakte aviser, for at få støtte til projektet. Udover at kontakte de store aviser, som nævnt i afsnit (Se afsnit 7.3), kontaktede de også lokale aviser rundt i England. Bomber Command veteranen John Funnell kontaktede *Lincolnshire Echo* få samlet penge ind til opstillingen. Avisen gjorde deres læsere opmærksomme på, at de kunne donere penge til fonden, og bidrage til et nationalt monument som hyldest til Bomber Command. I artiklen beskrev de derudover, hvilken betydning Bomber Command havde:

”If you were a member of a Bomber Command crew during the Second World War, you only had a one in two chance of surviving unscathed and yet, apart from memorial ledger stone in

Lincoln Cathedral and a plaque at the foot of a statue of Marshal of the RAF Sir Arthur Harris in The Strand, London, there is not, as yet a national memorial to these brave men and the ground staff who supported them” (Lincolnshire Echo, 2009, 28. februar).

Det lykkedes at få samlet penge ind til monumentet, blandt andet med donationerne fra *The Daily Express* på 1.500.000 pund. Processen var ikke uden bidrag fra veteranerne selv, som også måtte donere for at monumentet blev opstillet. Gordon Mellor havde brugt mange penge, og han frygtede han blev nødt til at sælge sit hus: *”This has been my concern for a long time, especially as the cost of the whole project went up and up and up”* (BBC News, 2012, 3. oktober).

I flere årtier efter opstillingen af Arthur Harris statuen har erindrings konflikten stadig være at finde, og har haft en stor betydning for andre *erindringssteder*. Igennem perioderne før- under- og efter rejsningen, har afhandlingens analyse vist, hvordan der har været flere tendenser, som er gennemgående blandt de to parter i erindrings konflikten.

11. Konklusion

I 1992 blev der opstillet en statue af den tidligere marshal i Royal Air Force (RAF), Arthur “Bomber” Harris. Opstillingen skabte en erindrings konflikt blandt flere *erindringsfællesskaber* i England, og tydeliggjorde at der ikke fandtes én fælles national *kollektiv erindring* om Harris og Bomber Command. Konflikten opstod, da flere kritikere argumenterede for at Harris havde begået krigsforbrydelser, da han som leder af Bomber Command havde tæppebombet byer i Tyskland, heriblandt Dresden. Som opponent til disse kritikere, var der fortalere som støttede op om en statue til Harris, og som argumenterede for, at Harris havde fortjent sin hyldest.

Vi har analyseret tre forskellige perioder i denne afhandling: Den første er fra 1991 - 30. maj 1992, den anden som fokuserer på opstillingen den 31. maj 1992 og den tredje periode 2. juni 1992 - 2019. Dette har vi gjort for at studere tendenser hos aktørerne i konflikten henover de tre perioder. På baggrund af vores analyse af engelske mediers dækning, som *The Times*, *The Daily Telegraph*, *The Daily Mail* og ITN, af konflikten i de tre perioder, kan vi konkludere, at der har været en tendens blandt fortalere for en statue af Harris. Denne tendens indikerer, hvordan adskillige aktører har haft en forbindelse til RAF i løbet af deres liv; en forbindelse der har været med til at forme deres identitet, og er blevet en stor del af deres *livshistorie*.

I perioden før 31. maj 1992 var der veteraner fra Bomber Command, som argumenterede for at en anerkendelse af Harris havde været længe undervejs. Under rejsningen af statuen i 1992, deltog den tidligere premierminister Margaret Thatcher og den engelske dronning, som begge støttede op om statuen. Ved begivenheden udtalte dronningen sig positivt om Harris, hvilket er et eksempel på, hvordan den *officielle erindring* af Harris og Bomber Command blev fremstillet.

Disse aktører havde identiske erindringer om Harris, og var en del af samme *erindringsfællesskab*. Udover deres fælles forbindelse til RAF, kan vi konkludere, at en relevant fællesnævner var, at disse aktører havde en *direkte erindring* af Harris. Dette er også med til at forklare, hvorfor aktørerne havde positive erindringer af Harris.

Disse elementer står i kontrast til, hvad vi kan konkludere om Harris’ kritikere. Disse aktører repræsenterer forskellige generationer samt erhverv, og vi kan argumentere for, at flere af dem har været en del af forskellige *erindringsfællesskaber*. Dette bidrager til at belyse,

hvordan erindrings konflikten har været- og stadig er kompleks. Blandt kritikerne før, under og efter opstillingen af statuen, har der været Bomber Command veteraner, unge demonstranter og historikere, og vi kan konstatere, at kritikerne har haft en *direkte*- samt *post erindring* af Harris, da kritikerne stammer fra flere forskellige generationer.

Vi har i afhandlingen analyseret gennemgående lighedspunkter og tendenser hos kritikerne, og disse aktører har haft fokus på det moralske aspekt af Harris' handlinger. Den tidligere Bomber Command pilot, Dennis Bols, udtalte, at Harris ikke havde fortjent en statue, da han havde været skyld i dødsfald blandt uskyldige kvinder og børn. Dette argument blev også brugt af kritikere under opstillingen, hvor demonstranterne forsøgte at afbryde begivenheden ved at udtrykke, at Harris var en masseorder. Vi kan i denne sammenhæng argumentere for, at der i forbindelse med konflikten udviklede en modstand til *The Allied Scheme of History's* fremstillinger. Under *The Allied Scheme of History* var der fokus på Tysklands krigshandlinger, og at Englands tæppebombninger var et modsvar til Tysklands. Erindrings konflikten om Harris medførte, at flere englændere indså, at de allierede og Bomber Command også havde handlet uetisk under 2. Verdenskrig, og begyndte at kritisere fremstillingen af Tyskland som eneansvarlig for krigsforbrydelser.

Foruden ovenstående kan vi i afhandlingen også konkludere, at der har været anden tendens blandt kritikerne, som blev tydeliggjort i tiden efter 1992. Kritikerne mente ikke, at statuen respekterede de *postmoderne kriterier*, der fandtes for monumenter efter 2. Verdenskrig. Disse kriterier foreskrev, at krigsmonumenterne skulle være refleksive, have fokus på sorgen ved krig samt skabe associationer til ofrene. Disse kriterier blev ikke opfyldt, da formålet med statuen af Harris var at hylde ham. Afhandlingen har derudover belæg for, hvordan journalister fra *BBC* og *The Independent* havde argumenteret for, at statuen skulle fjernes, da den ikke tog hensyn til ofrene for tæppebombningerne. I forbindelse med opstillingen af Bomber Command Memorial i 2012, fik erindrings konflikten igen betydning, da der blev taget hensyn til ofrene for bombningerne. Flere *erindringsfællesskaber* accepterede det nye monument, da der var fokus på de *postmoderne kriterier*.

Flere af kritikerne af Harris blev under erindrings konflikten også *erindringsbeslutningstagere*, og det fik en betydning for andre *erindringssteder*. Alan Russell, som dannede *The British Dresden Trust*, er et eksempel på dette. Som et modsvar til hyldesten af Harris, valgte han at bidrage til genopbyggelsen af Frauenkirche i Dresden. Engelske kritikere etablerede deres egen *mindekultur*, og Russell forsøgte at ændre den

officielle erindring af Harris, som dronningen havde været fortaler for. Vi kan udlede, at Russells *erindringsarbejde* er et eksempel på *folkets erindring*. Dette er en modsætning til den *officielle erindring*, og bidrager til erindrings konflikten i denne case, og kan yderligere være en indikation på, at der opstod *erindringspolitiske konflikter* blandt forskellige *erindringsfællesskaber*.

Ud fra de tendenser, som vores undersøgelse har ledt os til, er det tydeligt, hvordan der har været en erindrings konflikt, som opstod i relation til rejsningen af statuen, og konflikten har udviklet sig over tid. Fortalerne for statuen argumenterede for, at Harris havde fortjent sin hyldest. Modstanderne betragtede ham som en krigsforbryder, og argumenterede for, at det var ofrene der skulle hyldes. Dette har været med til at belyse, hvordan aktører fra England havde forskellige erindrings fremstillinger af Arthur Harris, og bidrog til en erindrings konflikt, der har eksisteret i årtier.

12. Litteraturliste

12.1 Bøger og forskningsartikler

Addison, Paul & Crang, Jeremy A (2006). *“Firestorm- The Bombing of Dresden 1945”*. Pimlico.

Biddle, Tami Davis (1999). *“Bombing by the Square Yard: Sir Arthur Harris at War, 1942-1945”*. Taylor & Francis, Ltd. E-bog.

Biddle, Tami Davis (2002). *“Rhetoric and Reality in Air Warfare- The Evolution of British and American Ideas about Strategic Bombing, 1914-1945”*. Princeton University Press, E-bog.

Bowe, Meghan Kathleen (2011). *“Framing Memory: The Bombings of Dresden, Germany in Narrative, Discourse and Commemoration after 1945”*. Masters of Art: History. University of Victoria.

Clapson, Mark (2019). *“The Blitz Companion. Aerial Warfare, Civilians and the City since 1911”*. University of Westminster Press. E-bog.

Davies, Norman (2014). *“Europe- A History”*. The Bodley Head.

Delve, Ken (2005). *“Bomber Command, 1936–1968: An Operational & Historical Record”*. Pen and Sword, E-bog.

Ehlers, Robert S. (2009). *“Targeting the Third Reich: Air Intelligence and the Allied Bombing Campaigns”*. University Press of Kansas, E-bog.

Friedrich, Jörg (2006). *“The Fire. The Bombing of Germany. 1940-1945”*. Columbia University Press.

Green, Anna (2008). *“Cultural History”*. Palgrave Macmillan.

Harris, Sir Arthur. Originalt udgivet i 1947. (Udgave fra 2005). *“Bomber Offensive”*. Pen & Sword Military Classics.

Jensen, Bernard Eric (2003). *“Historie- livsverden og fag”*. Gyldendal.

Knapp, Andrew (2016). *“The Horror and The Glory: Bomber Command In British Memories Since 1945”*. Sciences Po.

McKay, Sinclair (2020). *“The Fire and the Darkness: The Bombing of Dresden, 1945”*. St. Martin's Press. E-bog. (Da det udvalgte værk var en e-bog, har udbyderen ikke valgt at skrive sidetal til de specifikke referencer som afhandlingen har inddraget).

Noakes, Lucy & Pattinson, Juliette (2013). *“British Cultural Memory and the Second World War”*. Kapitel af Houghton, Frances: *“The ‘Missing chapter’: Bomber Command aircrew memoirs in the 1990s and 2000s”*. pp 153-170. Bloomsbury UK, E-bog.

Overy, Richard (2013). *“The Bombing War- Europe 1939-1945”*. Penguin, 1. udgave, E-bog.

Primoratz, Igor (2014). *“Terror from the Sky”*. Kapitel af Connelly, Mark: *“The British Debate”*. pp 179-202. Berghahn Books, E-bog.

Probert, Henry (2006). *“Bomber Harris: His Life and Times”*. London: Greenhill Books. E-bog. (Da det udvalgte værk var en e-bog, har udbyderen ikke valgt at skrive sidetal til de specifikke referencer som afhandlingen har inddraget)

Taylor, Frederick (2004). *“Dresden. Tuesday, February 13, 1945”*. HarperCollinsPublisher.

Ten Dyke, Elizabeth A. (2001). *“Dresden. Paradoxes of Memory in History”*. Routledge. Taylor & Francis Group.

12.2 Aviser

Abendroth, Hans-Henning (1992, 27. maj). *“History's verdict on ‘Bomber’ Harris”*. The Times: London.

BBC News (2012, 3. oktober). *“Bomber Command veterans face cash shortfall”*. BBC News Magazine: London.

BBC News (2019, 2. november). *“Dresden: The German city that declared a ‘Nazi emergency’”*. BBC News Magazine: London.

Bernstein, Richard (2005, 5. februar). *“Germany Seeks Tighter Curbs on Protests by Neo-Nazi Party”*. New York Times: New York.

Burrell, Ian (1997, 23. oktober). "*Rewriting History: Bomber Harris was unfairly blamed for terror raids*". The Independent: London.

Callan, Paul (2010, 28. september). "*Daily Express Crusade: Its time to honour Bomber Command heroes*". The Daily Express: London.

Charter, David & Coghlan, Tom (2012, 28. juni). "*Bomber Command honoured at last: Inscription to all victims wins German blessing*". The Times: Dresden & London.

Chase, Jefferson (2017, 18. maj). "*Study links far-right extremism and eastern German mentality*". DW. Tyskland.

Cleaver, Hannah (2005, 12. april). "*German ruling says Dresden was a holocaust*". The Telegraph: Berlin.

Crawshaw, Steve (1995, 14. februar). "*Duke tells Dresden of UK's deep regret*". The Independent: London.

Deedes, W. F. (2002, 25. november). "*Was this bombing really necessary? As a young soldier entering Bremen, W. F. Deedes saw the terrible effect of Allied air raids. He says that while German historian Jorg Friedrich is wrong to dismiss Churchill as a war criminal, his book raises questions of lasting relevance*". The Daily Telegraph: London.

Eichel, Larry (1992, 1. juni). "*WARTIME BOMBER GETS BRITISH PRAISE*". Philadelphia Inquirer: Philadelphia, Pa.

Fenton, Ben (1992, 1. juni). "*Protests fail to mar Bomber Harris tribute*". The Daily Telegraph: London.

Frankel, Ben (1992, 1. juni). "*The Raging WWII Battle; Controversial Statue Honors Briton 'Bomber' Harris*". The Washington Post: Washington, D.C.

Gedye, Robin & Randall, Colin (1992, 29. april). "*Queen Mother rejects plea to cancel Harris tribute*". The Daily Telegraph; London.

Gedye, Robin & Rees, Jenny (1991, 1. oktober). "*International: Dresden protest over 'Bomber' statue*". The Daily Telegraph: London.

Gilmour, Charlie (2016, 12. februar). “*A killer on every street corner*”. The Independent: London.

Glover-James, Ian (1992, 31. maj). “*Memorial to Nazi V-2 angers Blitz survivors*”. The Times: London.

Harris, Robert (1992, 31. maj). “*The big difference between 'Butcher' Harris and a Nazi*”. The Times: London.

Hills, Suzannah (2013, 11. februar). “*To this day, few British people know what we actually did to Germany*”. The Daily Mail: London.

Hitchen, Peter (2012, 30. juni). “*The heroes of Bomber Command deserve their memorial... unlike the butcher who led them*”. The Daily Mail: London.

Jeffries, Stuart (2006, 23. december). “*Fanning the flames: The 1945 destruction of Dresden has been criticised before, but a controversial German bestseller, newly translated, accuses Churchill and Harris of war crimes*”. The Guardian: London.

Kitchener (1992, 1. juni). “*Controversial statue unveiled in London*” Kitchener - Waterloo Record: Kitchener, Ont.

Knox, Constance (2017, 28. maj): “*War pilot who flew RAF's first 1,000-bomber raid joined bombers to avenge friends*”. The Daily Express: London.

Lincolnshire Echo (2009, 28. februar). “*Sight to warm their hearts*”. Lincolnshire Echo: Lincoln.

MacKinnon, Ian (1992, 1. juni). “*Queen Mother battles anti-bomber protesters at war statue unveiling*”. The Vancouver Sun: Vancouver, B.C.

Nicholls, Dominic (2019, 21 januar). “*Bomber Command memorial vandalised as head of RAF benevolent fund defies calls to fence off landmark*”. The Telegraph.

Orlando Sentinel (1992, 1. juni). “*9 ARRESTED AT STATUE'S DEDICATION PROTESTERS INTERRUPTED A CEREMONY HONORING THE COMMANDER OF BRITAIN'S WORLD WAR II BOMBING OF GERMAN CITIES*”. Orlando Sentinel: Orlando.

Rayner, Gordon (2011, 19. august). “*Bomber Command memorial work begins*”. The Daily Telegraph: London.

Rohrer, Finlo (2015, 23. december). “*When is it right to remove a statue?*”. BBC News Magazine.

Sächsische (2017, 9. oktober). “*Bomber Harris“ an der Frauenkirche*”. Sächsische. Tyskland.

Seton, Craig (1992, 1. juni). “*Coventry prayers echo in the ruins; Sir Arthur Harris*”. The Times: London.

Smith, David (2006, 20. august). “*RAF tribute stirs up 'war crime' storm A memorial to 55,000 aircrew in the bombing campaign has angered critics of the Dresden raid*”. The Guardian: London.

The Ottawa Citizen (1992, 25. maj). “*BRITAIN: Veterans protest statue; of infamous air marshal: Arthur 'Bomber' Harris instructed air crews to bomb German civilians*”. The Ottawa Citizen: Ottawa.

The Times (1992, 22. maj). “*Peace in pieces*”. The Times: London.

The Times (1992, 25. maj). “*Hatey-dovey*”. The Times: London.

The Times (1992, 30. maj). “*'Bomber' Harris: hindsight on the strategy and morality*”. The Times: London.

The Times (1995, 13. februar). “*British pay to restore church's crowning glory; Frauenkirche; Rebuilding; Dresden The Times; London*” The Times: London.

The Times (2019, 10. april). “*Dr Alan Russell: Civil servant who enlisted the help of the Queen in the rebuilding of Dresden cathedral as a symbol of postwar reconciliation*”. The Times: London.

Traynor, Ian (2006, 21. februar). “*Irving jailed for denying Holocaust*”. The Guardian.

Victor, Peter (1992, 1. juni). “*Tempers flare as bomber veterans honour Harris; Sir Arthur Harris*”. The Times: London.

Volkery, Carsten (2005, 2. februar). “60 Years after the Bombing of Dresden: A War of Words”. Spiegel International. Tyskland.

Weaver, Maurice (1992, 28. maj). “A storm now cast in bronze -It was to be a private gesture by survivors of a hazardous campaign. Maurice Weaver explains how it grew into an international row”. The Daily Telegraph; London.

Woodcock, Andrew (1998, 16. februar). “Harris may have been right after all “. The Birmingham Post: Birmingham.

Young, John (1992, 30. maj). “Protests focus on statue unveiling; Bomber Harris” The Times: London.

12.3 Hjemmesider

Getty Images (1): “Dresden: War time bombing / Sir Arthur Harris statue”.

Link:<https://www.gettyimages.dk/detail/video/war-time-bombing-sir-arthur-harris-statue-england-int-cms-news-footage/1140072649?adppopup=true>

Besøgt: 12/05-2020.

Getty Images (2): “Dresden: War time bombing / Sir Arthur Harris statue”.

Link:<https://www.gettyimages.dk/detail/video/war-time-bombing-sir-arthur-harris-statue-england-news-footage/1140072643?adppopup=true>

Besøgt: 12/05-2020.

ITN: Engelsk nyhedsmedie.

Link: <https://www.itn.co.uk>.

Besøgt: 29/01-2020.

Londonremembers.com (1): Engelsk hjemmeside om memorials i London.

Link: <https://www.londonremembers.com/memorials/bomber-harris>

Besøgt: 26/02-2020.

Londonremembers.com (2): Engelsk hjemmeside om memorials i London.

Link: <https://www.londonremembers.com/memorials/bomber-command-memorial>

Besøgt: 26/02-2020.

Media Bias/ Fact Check: 1: The Times.

Link: <https://mediabiasfactcheck.com/the-times-of-london/>

Besøgt: 07/05-2020.

Media Bias/ Fact Check: 2: The Daily Telegraph.

Link: <https://mediabiasfactcheck.com/daily-telegraph/>

Besøgt: 07/05-2020.

Media Bias/ Fact Check: 3: The Guardian.

Link: <https://mediabiasfactcheck.com/the-guardian/>

Besøgt: 07/05-2020.

Media Bias/ Fact Check: 4: The Daily Mail.

Link: <https://mediabiasfactcheck.com/daily-mail/>

Besøgt: 07/05-2020.

Media Bias/ Fact Check: 5: The Daily Express.

Link: <https://mediabiasfactcheck.com/daily-express/>

Besøgt: 07/05-2020.

Rafbf.org: Hjemmeside tilegnet Bomber Command Memorial af Royal Air Force Benevolent Fund.

Link: <https://www.rafbf.org/bomber-command-memorial/about-memorial>

Besøgt 26/02-2020.

Royal.uk: Det engelske kongehus' officielle hjemmeside.

Link: <https://www.royal.uk/charities-and-patronages-1>

Besøgt 26/02-2020.

The London Gazette (1945): Engelsk nyhedsartikel.

Link: <https://www.thegazette.co.uk/London/issue/37414/supplement/187>

Besøgt: 26/02-2020.

Youtube.com: "*Protests at unveiling of Bomber Harris statue*".

Link: <https://www.youtube.com/watch?v=IS-fpCek-Co>

Besøgt: 12/05-2020.